

1900 m. Paryžiaus parodos ekspонатų perdavimo klausimu

Susivienijimo lietuvių Amerikoje, Mortos Zauniūtės ir Jono Basanavičiaus korespondencija (1905–1909)

Mikas Vaicekuskas

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas
El. paštas mikas.vaicekuskas@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5649-3241>

Santrauka. 1900 m. Paryžiuje įvyko pasaulinė paroda, kurioje savo ekspoziciją pristatė ir tautinio atgimimo sutelkti lietuviai. Lietuviškasis skyrius parodoje oficialiai buvo atidarytas gegužės 14 d. Kadangi politiškai buvo neįmanoma organizuoti atskiros ekspozicijos, tad ji buvo patalpinta parodos Etnografiniame skyriuje, eksponuotame Trocadéro etnografijos muziejuje, t. y. Trocadéro rūmuose. Pagal susitarimą tai turėjo būti etnografinė ekspozicija. Tačiau atsižvelgiant į pagrindinius dalyvavimo parodoje interesus, organizatorių rūpesčiu ekspozicijoje buvo suorganizuota ir lietuviškos spaudos dalis, atkreipusi tarptautinės bendruomenės dėmesį į lietuvių spaudos draudimą. Paroda sėkmingai įvyko, sulaukė atgarsių užsienio spaudoje, ir buvo uždaryta lapkričio 12 d. Be buvusių labai sudėtingų parodos organizavimo reikalų, dabar iškilo jos likvidavimo – parodos įsipareigojimų įvykdymo, ataskaitų parengimo, likusių lėšų panaudojimo, ekspонатų dovanojimo, skolinčių ekspонатų grąžinimo, likusių ekspонатų ir t. t. – reikalai. Kai galų gale buvo nutarta likusius ekspوناتus perduoti Susivienijimui lietuvių Amerikoje, o vėliau Lietuvių mokslo draugijai, tai nebuvo įvykdyta itin sklandžiai ir neatidėliojant. Po ilgų kelionių po pasaulį ir Europą tie likusieji parodos ekspوناتai pasiekė Vilnių ir buvo integruoti į atminties institucijas, tapo prieinami visuomenei; tokie jie yra ir iki šiol. Turimi šaltiniai, dabar saugomi Vilniaus universiteto bibliotekoje ir Lietuvių literatūros ir tautosakos institute, – visame reikale dalyvavusių organizacijų ir asmenų korespondencija bei spaudos publikacijos – leidžia ekspонатų perdavimo istoriją pristatyti nuosekliai ir su asmenybiniais bei psichologiniais niuansais.

Reikšminiai žodžiai: 1900 m. pasaulinė Paryžiaus paroda; Susivienijimas lietuvių Amerikoje; Lietuvių mokslo draugija; Jonas Basanavičius; Morta Zauniūtė; ekspوناتai, knygos.

On the Handing over of the Exhibits of the 1900 Paris Exposition

Correspondence among the Lithuanian Alliance of America, Morta Zauniūtė, and Jonas Basanavičius (1905–1909)

Abstract. Rallied by national revival, Lithuanians also presented their display at the 1900 Paris Exposition. The Lithuanian section of the Paris Exposition was opened on 14 May. Since it was impossible to have a separate pavilion for political reasons, it was shown in the ethnographic part of the exposition at the Trocadéro Museum of Ethnography, that is, at the Trocadéro Palace. It had been agreed that the exposition would be ethnographic in nature. However, taking the key interests of the participation in the exhibition into account, the organisers made effort to organise a section on the Lithuanian press, which attracted the attention of the international community to the ban on the Lithuanian

Received: 05/07/2024. Accepted: 20/08/2024

Copyright © Mikas Vaicekuskas, 2024. Published by Vilnius University Press

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

press. The Lithuanian exhibition was a success and was covered by the foreign press; it closed on 12 November. In addition to the extremely complex matters of its organisation, the issues of its liquidation – meeting the obligations of the exhibition, preparation of reports, using the surplus funds, gifting the exhibits, returning the borrowed exhibits, handling the remaining exhibits, etc. – arose after it. When eventually a decision was made to hand the remaining exhibits over to the Lithuanian Alliance of America and later to the Lithuanian Science Society, this was not carried out smoothly and without delay. After lengthy journeys around the world and in Europe, these remaining exhibits reached Vilnius and were integrated in memory institutions; they became accessible to the general public, and have remained such up until now. The sources available – the correspondence between the organisations and individuals involved in this matter and publications in the press, which are currently stored at Vilnius University Library and at the Institute of Lithuanian Literature and Folklore – make it possible to introduce the history of the transfer of the exhibits consistently, while also covering some individual and psychological nuances.

Keywords: 1900 Paris Exposition, Lithuanian Alliance of America, Lithuanian Science Society, Jonas Basanavičius, Morta Zauniūtė, exhibits, books.

Pradžia

1900 m. lietuviai dalyvavo pasaulinėje Paryžiaus parodoje. Perkeltine prasme būtų galima sakyti – Lietuva, nors tai politiškai ir buvo neįgyvendinama, bet organizavimas, dalyviai ir parama apėmė praktiškai visas tuometines lietuvių bendruomenes ir diasporas visame pasaulyje. Pagrindinis dalyvavimo parodoje tikslas buvo pristatyti Lietuvą kaip kraštą pasauliui – parodyti etnografinį išskirtinumą (kas tuo metu nebebuvo nei naujiena, nei egzotika [žr. Laučkaitė, 2000, p. 502, 503])¹ ir pademonstruoti lietuvių kultūrą, kuri sugeba gyvuoti net ir okupacijų, represijų, spaudos draudimo sąlygomis, turi pajėgų kurti literatūrą, leisti knygas ir periodiką gimtąja kalba, žodžiu, visapusiškai savireprezentuotis. Nesant savarankiškos valstybės, nebuvo įmanoma ir savarankiška ekspozicija. O bendrame Rusijos imperijos paviljone net ir atskiras skyrius nebūtų derėjęs su išsikeltais viešojo intereso tikslais valstybingumo praradimo, olupacijos ir rusifikacijos kontekste. Todėl pagal atskirą susitarimą su parodos organizatoriais buvo organizuota etnografinė ekspozicija Paryžiaus parodos Etnografiniame skyriuje, eksponuojamame Trocadéro etnografijos muziejuje, t. y. Trocadéro rūmuose. Dalies lietuvių organizatorių rūpesčiu po etnografinę priedangą ekspozicijoje buvo parengta ir lietuviškos spaudos dalis, demaskavusi spaudos draudimą, lietuviškajam pasauliui tapusi esminiu parodos akcentu. Tokiu būdu lietuviškoji ekspozicija tapo kompromisinė, suderinta iš dviejų koncepcijų (Laučkaitė, 2000, p. 502).

Žiūrint pagal išlikusią korespondenciją ir nuolatinę informaciją tuometėje lietuviškoje spaudoje, matyti, kad parodos organizavimas ėjosi sunkiai, su kliuviniais ir gausiais prieštaravimais. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad viskas buvo pradėta nuo nulio, įskaitant aštriai besireiškusias pagrindinių organizatorių JAV lietuvių pasaulėžiūrinės ir ideologinės priešpriešas, viešojo intereso siekis, visų reikalų suderinimas ir realus parodos suorganizavimas vis dėlto stebina. Čia reikėjo susitarti: dėl pačios parodos idėjos ir tikslų, organizacinių komitetų ir jų narių išrinkimo, grupinių ir asmeninių interesų atstovavimo, reikalų organizacijos, finansavimo, lėšų rinkimo, atskaitomybės, eksponatų surinkimo ir

¹ Tokia nacionalinės kultūros samprata gyvavo ir nepriklausomoje Lietuvoje – etnografinis savitumas buvo akcentuotas ir 1937 m. Paryžiaus parodoje, tačiau spaudos skyriuje jau buvo reprezentuojama į Vakarų orientuota naujoji Lietuvos kultūra (žr. Šatavičiūtė-Natalevičienė, 2018, p. 45, 46).

jų gabenimo, parodai skirtų leidinių parengimo, ir t. t. Ir dar itin nepalankios politinės aplinkybės – juk buvo rengiama atskira ekspozicija nuo Rusijos imperijos.

1900 m. gegužės 14 d. atsidariusią lietuviškąją ekspoziciją sudarė etnografinė ir spaudos dalys. Etnografinėje dalyje buvo instaliuota „lietuviška grinčia“ su piršlybų scena, taip pat keletas stendų ir vitrinų su liaudies meno ir ūkio dirbiniais, ir visokia vaizdinė medžiaga (žemėlapiai, nuotraukos, raštijos veikėjų portretai). Spauda eksponuota vitrinose, įstiklintose spintose ir buvo suskirstyta į tris grupes: 1) 1884–1900 m. leistos lietuviškos knygos; 2) knygos gotišku šriftu; 3) iki 1863 m. spausdintos knygos. Pavyzdžiui, jau po viso renginio išleistame parodos albume apie įstiklintosios spintos turinį vienas pagrindinių parodos organizatorių, JAV komiteto atstovas Jonas Žilinskas rašė: „[d]viejose žemesnėse lentynose telpa laikraščiai, maištrium sudėti, keturiose augštesnėse knygos. Dėtos knygos šėpoj pagal intalpą: religiškos, istoriškos, beletristiškos, mokslinės ir t. t., ką rodė prie kiekvienos dalies padėti abelni, francuziškoj kalboj žymėti, parašai. [...] Beveik visos knygos buvo apdarytos juodu audeklu, kiekviena atskiyriumi. Primuštas augštai parašas rodė, kad tai yra ‘lietuviškos knygos spaudintos nuo 1884 iki 1900 metų’. Durys šėpos buvo visados užrakytos, knygas galima buvo matyti tik per stiklą“ ([Žilinskas], 1902, p. 15–16). Šalia ekspozicijos buvo parengti ir išleisti penki palydimieji parodos leidiniai, pristatantys lietuvišką spaudą: Juozo Angrabaičio (Jono Zanavykučio slapyvardžiu) *Suskaita, arba Statistika visų lietuviškų knygų, atspausų Prūsuoose nuo 1864 metų iki pabaigai 1896 metų* (Tilžė, 1897), Mortos Zauniūtės ir Jono Žilinsko *Priedas prie statistikos lietuviškų knygų, atspausų Prūsuoose nuo 1864 m. iki pabaigai 1898 m., Knygos, neužrašytos statistikoj Zanavykučio, ir knygos bei laikraščiai, išleisti nuo 1896 m. iki 1900 m.* (Plymouth, PA, 1900), Jono Žilinsko *Suskaita, arba Statistika visų lietuviškų knygų, atspausų Amerikoj nuo pradžios lietuviškos Amerikon emigracijos iki 1900* (Plymouth, PA, 1900), Martyno Jankaus *Kataliogas lietuviškų knygų su gotiškomis litaromis* (Bitėnai, 1900) ir Juozo Bagdono kartu su Pranciškumi Petru Būčiu ir E. Cleemanu *Catalogue des livres lithuaniens imprimés de 1864 a 1899 hors de Russie, ou Les impressions lithuaniennes sont interdites* (Paris, 1900).

Paroda buvo uždaryta 1900 m. lapkričio 12 d. Tada prasidėjo kitas rengėjų darbo etapas – parodos likvidavimas. Tai suprantama kaip finansinis ir kitoks atsiskaitymas su rengėjais, organizatoriais ir šeiminkais, finansinės ataskaitos parengimas, eksponatų sutvarkymas ir grąžinimas skolintojams, eksponatų dovanojimas, kitų likusių eksponatų perdavimas ir pan. Šiame etape išskirtiniu tapo eksponatų klausimas. Kai kuriuos etnografinius eksponatus pagal išankstinį susitarimą atsirinko Trocadéro etnografijos muziejus kaip bendros etnografinės ekspozicijos rengėjas. Paskui dar buvo sukomplektuotos knygų rinkinių dovanos Paryžiaus nacionalinei bibliotekai ir Trocadéro etnografijos muziejui. Skolinti knygų eksponatai turėjo būti grąžinti skolintojams iš JAV ir Europos – jie kartu su visais kitais likusiais eksponatais ir parodos įranga buvo išsiųsti į Rokaičius prie Tilžės, į Dovo Zauniaus ūkį, kur jais turėjo pasirūpinti Morta Zauniūtė, kuriai ir prieš tai parodos organizatorių buvo pavesta rūpintis Europoje išleistomis lietuviškomis knygomis. Ir tada kilo klausimas, ką daryti su kitais likusiais spaudiniais – parodos „liekanomis“, kaip vėliau buvo dažnai pavadinama, nes, be paskolintų ir paskui grąžintų, spaudiniai parodai dar

buvo dovanojami ir perkami. Norų ir siūlymų būta įvairių, daugiausia sukosi apie tai, kad juos būtų galima skirti „lietuviškai tautinei bibliotekai“, t. y. nacionalinei bibliotekai kurti.

Čia reikėtų trumpai pristatyti Zauniūtės indėlį parodą organizuojant, renkant, gražinant ir perduodant eksponatus. Pirma, rengiant parodą ir renkant eksponatus ji veikė kaip Mažosios Lietuvos komiteto pagalbininkė kartu su savo tėvu Dovu Zauniu. Po parodos uždarymo, kai minėtiems muziejui ir bibliotekai buvo perduoti sutarti dalykai ir įteiktos dovanos, visi eksponatai ir parodos įranga 1900 m. gruodžio 3 d. buvo išsiųsti į Rokaičius pas Zaunius; čia eksponatai Zauniūtės turėjo būti sutvarkyti ir gražinti skolintojams bei laukiama sprendimo dėl likusiųjų – kaip informuota spaudoje, „[p]askolintos knygos ir daigtai pereina į rankas „Varpo“ ir „U-ko“ [„Ūkininko“] red. knygininkės ir visi daigtai bus sugražinti savininkams“ ([Bagdonas], 1900b, p. 185). Kiek vėliau iš kito parodos organnizatoriaus, Paryžiaus komiteto atstovo Juozo Bagdono ji perėmė ir parodos likvidavimo finansinius bei kitus reikalus. Eksponatų gražinimas nebuvo sklandus ir su visokiomis peripetijomis užtruko keletą metų. JAV komitetas ragino Zauniūtę greičiau sutvarkyti knygų gražinimą, organizatoriai skundėsi vienas kitam dėl knygų negražinimo, apeliavo į aplaidumą ir viešąjį interesą, kol galų gale pačioje 1903 m. pabaigoje buvo konstatuota, kad knygų skolinimo reikalai baigti (Bagdonas, 1939, p. 568–570; Šlekys, 2011, p. 95–96). Skolintų eksponatų gražinimo delsimas galėtų būti išvelgiamas dėl to, kad nebuvo dalies skolintų, dovanotų, perduotų ar pirktų daiktų registracijos. Žodžiu, dar iki likusiųjų eksponatų sutvarkymo ir perdavimo Zauniūtei kaip buvusio organizacinio komiteto atstovei ir *Varpo* bei *Ūkininko* redakcijų reikalų tvarkytojai ir buhalterei teko didžioji dalis parodos likvidavimo darbų ir atsakomybės.

Paryžiaus paroda ir joje pristatyta lietuvių savireprezentacija buvo išskirtinis reiškinys Lietuvos (kultūros) istorijoje, kartu tai buvo pirmas tokio masto organizacinis vyksmas. Reikia pažymėti, kad ne vien pradžia – parodos organizavimas, bet ir jos uždarymas bei likvidavimas, taip pat apimtas diskusijų, ginčų ir nesutarimų, ypač eksponatų gražinimas ir perdavimas, smarkiai užsitęsė, apėmė dalį lietuvių kultūros veikėjų, paliko savo pėdsakų, o dalis buvusių eksponatų tapo ir naujai kuriamų lietuviškų atminties institucijų dalimi. Kadangi šio straipsnio tikslas – remiantis šiame tyrimo etape žinomais archyviniais šaltiniais ir tuometėmis spaudos publikacijomis rekonstruoti likusiųjų parodos eksponatų perdavimo procesą, tai čia nebus kalbama apie parodos organizavimą ir jame veikusius asmenis (užtektų vien paminėti pagrindinius – Joną Žilinską, Petrą Mikolainį, Juozą J. Paukštį, Antaną Miluką, Joną Šliūpą, Juozą Bagdoną, Alfonsą Moravskį, Mariją Kon-tautaitę, Pranciškų Žitkevičių, Kajetoną Dobkevičių, Dovą Zaunį, Jurgį Strekį, Martyną Jankų, Joną Vanagaitį ir daugelį kitų, be toliau tekste dalyvaujančių Mortos Zauniūtės ir Jono Basanavičiaus), ekspoziciją ir jos parengimą, parodos uždarymą ir likvidavimą.

Temos ištirtumas

Pagrindinė parodos dokumentacija (iš dokumentų ir gausios korespondencijos sudarytas parodos archyvas, šiuo metu saugomas Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje (toliau – VUB RS), ir tuometėje periodikoje bei kituose spaudiniuose intensyviai ir

gausiai skelbta parodos organizavimo, lėšų ir eksponatų rinkimo, rengimo, parodai skirtų leidinių rengimo ir leidimo, parodos uždarymo ir likvidavimo, eksponatų dovanojimo ir gražinimo bei viešinimo informacija) yra daugiau mažiau žinoma, tyrinėta ir aprašyta (žr. toliau). Lyginant su parodos dokumentacija, jos tyrimų ir aprašymų istoriografija yra gerokai mažesnė. Svarbiausią tyrimą su atsiminimų intarpais, remdamasis tiesioginiais šaltiniais (parodos archyvu) ir savo patirtimi, pateikė Juozas Bagdonas (1937, p. 27–49; 1938, p. 194–213, 372–397; 1939, p. 539–577); ši publikacija neprarado aktualumo iki šiol, ja naudojosi, kai kur – tiesiogiai vien tik ja, beveik visi apie parodą rašę autoriai. Vėliau parodos istorija susidomėjo Remigijus Misiūnas – jis pristatė parodos sumanymą, organizavimą, lėšų rinkimą, organizavimo reikalų viešinimą spaudoje, ekspoziciją, parodai skirtus bibliografinius leidinius, parodos viešinimą, uždarymą ir eksponatų gražinimą bei perdavimą (Misiūnas, 2004, p. 39–46). Publikavęs parodos bibliografinę medžiagą bei parodai išleistus lietuviškų spaudinių katalogus ir keletą informacinių šaltinių bei viešosios korespondencijos pavyzdžių, Misiūnas pateikė iki šiol išsamiausią parodos rengimo tyrimą ([Misiūnas], 2006, p. 11–94), kuriame, naudodamasis išlikusiu parodos archyvu, tyrė parodos idėjos kilmės, pasirengimo, organizavimo, finansavimo, rengimo, eksponatų, leidybos, parodos uždarymo aspektus; šiuo tyrimu, taip pat Bagdono darbu pasinaudojo Jonas Šlekys rašydamas apie vieną pagrindinių parodos organizatorių Joną Žilinską (Šlekys, 2011, p. 82–98). Kultūrologiniu žvilgsniu parodą aptarė Laima Laučkaitė (2000, p. 501–503). Kelis su Jonu Basanavičiumi susijusius parodos momentus paminėjo Algirdas Grigaravičius (2017, p. 272–273; 2019, p. 92, 245–246, 255). Atskirai reikėtų paminėti lietuvių išeivių organizacijų, ypač Susivienijimo lietuvių Amerikoje (toliau – SLA), istorijas ir tyrimus, kur buvo trumpai pristatyta Paryžiaus paroda ar su eksponatų gražinimo, tolesnio likimo ir perdavimo Lietuvių mokslo draugijai (toliau – LMD) klausimais susiję suvažiavimų nutarimai (Astramskas, 1916, p. 186, 207, 221, 224–225, 236, 278, 279, 293; Kučas, 1956, p. 101; Kučas, 1971, p. 156–159; Širvydas, 1976, p. 99).

Su paroda susijusioje istoriografijoje dėmesio likusiųjų parodos eksponatų, korespondencijose dažnai vadintų parodos likučiais, perdavimui LMD nebuvo skirta, tik kai kur vienu sakiniu užsiminta, kad jie buvo perduoti LMD (Toliušis, 1959, l. 51; Kučas, 1971, p. 158; Kriaučiūnas, 1982, p. 26–39; Merkys, 1994, p. 329; Misiūnas, 2004, p. 46; Šlekys, 2011, p. 97; Grigaravičius, 2019, p. 255), pavyzdžiui, plačiausiai parodos rengimo istoriją pristatęs Bagdonas pažymėjo, kad „[...] visi formalumai buvo atlikti, ir M. Zauniūtė išsiuntė Vilniun parodos liekanas“ (Bagdonas, 1939, p. 577). O parodos peripetijas ištyręs Misiūnas perspėjo, kad „[k]ol kas sunku pasakyti, kaip viskas tiksliai klostėsi [...]“ ([Misiūnas], 2006, p. 84). Kadangi Misiūnas, o prieš jį ir Bagdonas, atlikdami savo tyrimus naudojo tik į VUB RS (anksčiau į Vytauto Didžiojo universitetą, kol nebuvo perimtas VUB) patekusių parodos archyvu, todėl jie ir negalėjo susidaryti pilno ar bent jau gerokai tikslesnio parodos eksponatų perdavimo istorijos vaizdo, nes šiame dokumentų rinkinyje trūko su LMD susijusios korespondencijos dalies – SLA ir Zauniūtės laiškų LMD ir Basanavičiui, tarp jų, manytina, vieno svarbiausių šios istorijos dokumentų, praktiškai užbaigiančių parodos eksponatų perdavimą LMD – 1909 m. gegužės 19 d. Zauniūtės laiško LMD (Basanavičiui), kuriame detalai aprašyta pašto siunta ir pateikta informacija

apie eksponatų sąrašus. Tuo tarpu šie dokumentai (jų dalis) buvo LMD fonde, šiuo metu saugomame Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto bibliotekos rankraštyne; šiaip jau, niekada iš čia ir nebuvo išskeliamas, nes Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas yra tiesioginis LMD archyvo perėmėjas. Paryžiaus parodos tyrėjai pastaraisiais archyviniais šaltiniais iki šiol pasinaudoję nebuvo.

Galint pasinaudoti apypline (ar pagal turinį atkuriant trūkstantą) abiejų pusių korespondencija, ryškėja kiek kitokia – pilnesnė, detalesnė, daugiau niuansuota parodos eksponatų perdavimo istorija, rodanti lietuvių tautinio atgimimo laikotarpio veikėjų viešąją kolektyvinę komunikaciją, interesus, viešuosius ir asmeninius santykius bei jų modelius ir bendravimo etiketą. Kaip rašė Grigaravičius, „[...] šie epizodai padės labiau suprasti tautinio judėjimo veikėjų tarpusavio santykius ir išgyvenimus bei nuotaikas. Jų susirašinėjimas ne tik parodo, bet ir „išduoda“ asmenines ambicijas. Priekinė veda ir jos, ir veiklą persmelkę didieji tikslai“ (2019, p. 96).

Parodos pabaiga ir likusiųjų eksponatų klausimas

Europoje lietuvių dalyvavimo Paryžiaus parodoje idėją dar 1898 m. buvo priminusi Ciuricho „Draugystė lietuviškos jaunuomenės“. Ji tada paskelbė tris atsišaukimus, pirmajame jų akcentavo, kad parodoje eksponuojama draudžiamoji lietuviška spauda galėtų atkreipti lankytojų ir žurnalistų dėmesį, taip pasitarnauti spaudos atgavimui, o vėliau tai galėtų tapti „lietuviškos tautiškos bibliotekos“ – nacionalinės bibliotekos ar jos pirmtako – pagrindu (Bagdonas, 1937, p. 31; 1939, p. 564). (Panaši idėja nebuvo visiška naujiena – viešąją JAV lietuvių biblioteką 1897 m. buvo sumanęs ir jai pradžią padaręs Antanas Burba, vėliau ji virto SLA biblioteka, tačiau stambesnio statuso neįgijo [Kučas, 1956, p. 92–94].) Idėja eksponatų pagrindu įsteigti nacionalinį muziejų ir biblioteką buvo plėtojama parodos metu (pvz., Beržinėlis, 1900, p. 176; [Bagdonas], 1900a, p. 61), svarstyta eksponatų saugojimo vieta (Basanavičius siūlė pavesti Zauniūtei ar Lietuvių literatūros draugijai Tilžėje, tik jokiais būdais ne Lenkų muziejui Rapersvilyje, Šveicarijoje [Grigaravičius, 2019, p. 92]). Po parodos uždarymo vyko tolesni svarstymai – atlikti viešą eksponatų likimo aptarimą (Bagdonas); įsteigti „Lietuvišką mokslo draugystę“, kuriai pradžią duotų parodos eksponatai (Bagdonas); įkurti nacionalinę biblioteką (Žilinskas, Bagdonas); pagal Prahos nacionalinio muziejaus pavyzdį įsteigti „Tautiškai lietuvišką muziejų“ Tilžėje (Basanavičius) (Grigaravičius, 2019, p. 245; [Bagdonas], [1901], l. [188]; [Žilinskas], 1902, p. [7]).

Parodos likvidavimo reikalus (t. y. vadovavimą procesui ir atsakomybę, o ne konkretų vykdymą) iš JAV ir Paryžiaus komitetų perėmus SLA, taigi tapus atsakingiems už parodos eksponatus, 1902 m. gegužės 22–24 d. vykusiame SLA XVII seime buvo priimtas nutarimas palaikyti idėją steigti „tautišką lietuvių muziejų“ ir skirti tam lėšų (Astramskas, 1916, p. 186). Tačiau, matyt, jokie steigimo reikalai suderinti nebuvo, ir jau pačioje 1904 m. kovo pabaigoje vėl buvo iškeltas klausimas dėl likusių parodos eksponatų panaudojimo ir tolesnio likimo. Buvę parodos organizatoriai (Bagdonas, Žilinskas, Šliūpas, Mikolainis) svarstė, kam turi būti perduoti po parodos likę eksponatai – kalbėta apie Amerikos lietuvių organizacijas; priminta ir Basanavičiaus nuomonė, kad lietuvišką muziejų įsteigti

Prūsijoje būtų neįmanoma ([Bagdonas] et al., 1904, p. 151). Tuo tarpu likusieji eksponatai buvo saugomi Zauniūtės žinioje.

Likusieji parodos eksponatai skiriami JAV organizacijoms

1904 m. gegužės 7 d. carinė valdžia panaikino lietuviškos spaudos draudimą. Su šiais įvykiais atsivėrė ir galimybių pačioje Lietuvoje įkurti „ne tik Tautinį Muziejų, bet ir Tautinį Knygyną“ (Bagdonas, 1939, p. 575). Tačiau SLA XIX seimas, įvykęs 1904 m. gegužės 24–26 d., paskelbė kiek kitokį nutarimą: „Kningas iš Europos nuo Paryžiaus parodos pargabenti į Suvien. Valstijas ir pavesti Draugijoms šv. Kazimiero ir Vytauto, Bostone, Mass. Apsirupinti turiniu knygų po priežiūra dviejų Susivienijimo narių ir Susivienijimo globa“ (Astramskas, 1916, p. 207). 1904 m. gruodžio 2 d. SLA valdyba (Centro komitetas), remdamasi XIX seimo nutarimu ir minėtomis Bagdono ir kitų parodos organizatorių nuomonėmis paprašė Zauniūtės, kad ji į Ameriką atsiųstų parodos likučius (Bagdonas, 1939, p. 575). Tačiau tuo metu jokios siuntos išsiųstos nebuvo, nors pažadas iš Zauniūtės ir buvo gautas. 1905 m. gegužės 23–26 d. įvykęs SLA XX seimas nutarimu pakartojo savo sprendimą, kad „Kningas ir liekanas nuo parodos Paryžiuje pargabenti Amerikon ir sudėti atsakančion saugion vieton po Centro Valdybos ir kningiaus priežiūra“ (Astramskas, 1916, p. 221). Tuo metu apie muziejų ir biblioteką, ypač steigiant Lietuvoje, nebekalbėta.

1905 m. liepos 3 d. SLA Centro komitetas, remdamasis XIX ir XX seimų nutarimais, išsiuntė Zauniūtei laišką, kuriame pristatė minėtus nutarimus, priminė, kad „jogiai virš minetame reikale, jokio padavadijimo nebuvo atlikta“ ir paprašė pasirūpinti visu reikalu: „Todel mias žemiau pasirašę, pasiremiant ant nutarimų 19to ir 20to seimų, ir žinodami jogiai Paryžiaus parodos knygos ir kitos liekanos randasi šiuomi laiku po Tamistos globa, kreipdamiesi prie Tamistos, meldžiame guodotinos Tamistos pasirupyti, padaryti užganedijimą seimų nutarimams, prisiusti tas liekanas į paskirtą vietą, o kaštai persiuntimo bus pilnai apmokėti iš izdo S. L. A.“ ([SLA], 1905-07-03, l. 351r–352r; žr. straipsnio priedą Nr. I, p. 81). Zauniūtė 1905 m. rugpjūčio 23 d. pažadėjo, kad tikisi parodos likučius atsiųsti iki metų galo (*ibid.*, l. 351r; žr. straipsnio priedą Nr. I ir II, p. 81, 82) ir, Bagdono teigimu, teisinosi neužbaigusi galutinės parodos apyskaitos (ataskaitos) (Bagdonas, 1939, p. 575). Nuo šio SLA laiško prasideda mums žinomas gana intensyvus, neblogai tiesioginiai ir šalutiniais šaltiniais dokumentuotas susirašinėjimas dėl likusiųjų parodos eksponatų, užsitęsęs iki 1909 metų.

SLA rašo ir ragina Zauniūtę

1905 m. pabaigoje, kaip žadėta, parodos likučiai į Ameriką išsiųsti nebuvo, tad 1906 m. pradžioje SLA vadovai Zauniūtę pradėjo tiesiog „bombarduoti“ (*ibid.*, p. 575) laiškais – per du mėnesius ji gavo tris laiškus su skirtingais prašymais ir raginimais. SLA prezidentas Jonas Tareila 1906 m. sausio 18 d. itin mandagiai kreipėsi dėl buvusio pažado: „Tamistele gi malonekit pasirupint išsiųst Paryžiaus Parodos Liet. Skyriaus liekanas, kurias žadejus prieš naujus metus, tikrai išsiųsti“, ir nuogaštavo, kad SLA nariai pradeda nekantrauti, dėl

ko prasideda apkalbos ir kaltinimai: „Iki šiol minėtų liekanų S. L. A. dar nesulaukia, nors buvo daryti net keli oficiališkai reikalavimai. Jau daugumai pritruko ir kantrybes belaukiant, todėl išnekantrumo pradeda daryt užmetinėjimus“ ([Tareila], 1906-01-18, l. 354r; žr. straipsnio priedą Nr. III, p. 82). Kas ir kuo ką kaltino, paaiškinta nebuvo. (Atsakymas buvo išsiųstas 1906 m. vasario 6 d., tačiau šiuo metu nėra žinomas [*ibid.*; žr. straipsnio priedą Nr. III ir IV, p. 82, 83].) SLA bibliotekininkas Mykolas Paltanavičius 1906 m. sausio iki 28 d. rašytame laiške priminė pasižadėjimą išsiųsti sutvarkytus eksponatus ir prašė paaiškinti nevykdymo priežastis: „Nauji metai atejo ir nuėjo o apie Knygas nieko nežinom koke yra tame priežastis ir kas tę daro tą trukdymą meldžiam aiškiai pranešti“, nes artėja eilinis organizacijos seimas, kuriame reikės pateikti buvusių nutarimų vykdymo ataskaitą; taip pat iš šio laiško aiškėja aukščiau užsiminti kaltinimai dėl eksponatų gražinimo reikalų vilkinimo – kad tai Mikolainis dėl neaiškių sumetimų susitaręs su Zauniūte. Laiškas užbaigiamas mandagiai ir dalykiškai: „Širdingai meldžiam duoti mumi paaiškinimą kaip tę su tom knygom yra, jeigu jau jos mumi nepriguli pagal kano-nors nuomonę, tai reiktų nors aiškę žinę turėti“ ([Paltanavičius], [iki 1906-01-28], l. 353r; žr. straipsnio priedą Nr. V, p. 83). (Atsakymas buvo išsiųstas 1906 m. vasario 16 d., tačiau šiuo metu nėra žinomas [*ibid.*; žr. straipsnio priedą Nr. V ir VI, p. 83, 84]; Bagdonas pakomentavo, kad Zauniūtė jame aiškinusi, jog „ji negalinti apsidirbti“ [Bagdonas, 1939, p. 576].) SLA Centro komitetas 1906 m. vasario mėn. priminė savo pernykštį laišką ir Zauniūtės pažadą išsiųsti parodos eksponatus, nes „nė ‘liekanų’ nėgavome, nė paaiškinimas liko nėišpildintas“, ir ne vienoje vietoje griežtindami toną pareikalavo: „kreipemes ir vel šiuo kartu, *atkartodami reikalavymą*, idant Tamista butum maloni *nors kartą išpildyti* nutarimus dviejų paskutinių S. L. A. seimų, juk-gi dviem metams baigianties nuog pirmojo nutarimo, t. y. 19 Seimo 1904 m. *vis-gi jau vertetų* tą darbą sykį atlikti (kursyvas mano, – *M. V.*)“ ([SLA], 1906-02-??, l. 355r; žr. straipsnio priedą Nr. VII, p. 84). Zauniūtė 1906 m. kovo 15 d. pažadėjo, kad stengsis reikalus kuo greičiau užbaigti (*ibid.*; žr. straipsnio priedą Nr. VII ir VIII, p. 84, 85). Reikia pažymėti, kad Zauniūtė į priminimus ir raginimus atsakinėjo, nors atsakymų turinio ir nežinome.

1906 m. gegužės 28–31 d. įvyko SLA XXI seimas, kuriame buvo priimtas nutarimas, atrodo, bandantis keisti likusiųjų parodos eksponatų klausimo sprendimo kryptį: „Delei Paryžiaus parodos liekanų, pargabenimo reikale, pavesta sužinoti, kiek dar tų liekanų yra belikę, ir ar verta jos Amerikon gabenti“ (Astramskas, 1916, p. 236). Toks numanomas pokytis, greičiausiai, galėjo atsirasti dėl to, kad, kaip nurodė Astramskas, „[r]ašinėjimai M. Zauniutei tikslu Paryžiaus parodos liekanų pargabenimo į Suv. Valstijas buvo be pasekmės“ (*ibid.*, p. 230). Kas iš šių rašinėjimų buvo sužinota, ir ar apskritai buvo gauta kokia nors informacija, duomenų neturime. Tačiau praėjus keliems mėnesiams po seimo, SLA bibliotekininkas Paltanavičius parašė Zauniūtei laišką (gautas 1906 m. liepos 18 d.), kuriame informavo, kad SLA, tinkamai progai pasitaikius, siunčia pagalbininką A. Elvikį, kuris keliaudamas namo kelioms dienoms apsistotų pas Zauniūtę ir pagal jos nurodymus galėtų padėti sutvarkyti bei išsiųsti parodos likučius į Ameriką ([Paltanavičius], [iki 1906-07-18], l. 356r; žr. straipsnio priedą Nr. IX, p. 85). Kaip matyti iš tolesnės korespondencijos, su kitų asmenų pagalba ar be jos (labai abejotina, kad Zauniūtė būtų priėmusi pašalinių

asmenų talką prie preciziškų eksponatų tvarkymo ir registravimo darbų), likusieji parodos eksponatai į Ameriką išsiųsti nebuvo, reikalas, atrodo, apmirė.

Galutinė Zauniūtės ataskaita

Praėjo beveik metai, artėjo eilinis SLA seimas. Naujas (ankstesniuose laiškuose nepasirašęs) Centro komiteto sekretorius Motiejus Juozas Damijonaitis dar prieš būsimą seimą, 1907 m. balandžio 10 d. parašė Zauniūtei laišką, mandagiai, vietomis privačiu tonu klausdamas ir ragindamas: „[...] aš pildidamas savo užduote, vėla klausiu Tamistelės, kaip dalikai yra ar jau rokundas bei atskaita užbaigta? kaip padarisite kada galesite prisiųsti knygas?“, nes parodos likučių klausimas seime vėl bus iškeltas, „todėl geistina kad Tamista parašytumet teip ne del vieno manes, bet kad būtų galima perskaityti ant seimo ir visi žinotu kaip dalikas yra“ ([Damijonaitis], 1907-04-10, l. 357r; žr. straipsnio priedą Nr. X, p. 85). (Apie atsakymą nėra žinoma.) Dar iki prasidedant seimui, Zauniūtė išsiuntė Damijonaičiui parodos reikalų, daugiausia finansinių, ataskaitą (finansinė ataskaita datuota 1907-05-03, aukotų knygų pardavimo ataskaita datuota 1907-05-08; pati ataskaita buvo paskelbta gerokai vėliau – 1907-09-11). Patvirtinusi, kad tai galutinė parodos ataskaita, Zauniūtė ją užbaigusi tikėjosi tuo parodysianti, jog visus likusius reikalus be kieno nors abejonių ji greitai užbaigs. Ir pažymėjo, kad viena iš (ir atskaitos pateikimo, ir eksponatų išsiuntimo) vėlavimo priežasčių buvo mintis, jog parodos eksponatai nebebus siunčiami į Ameriką: „Gal but kad šale kitų kliučių [...] buvo mislijama nereiksiant daiktų siųsti Amerikon, bet po neilgiausio laiko busią galima nugabenti juos į Vilnių“, ir kad minimus eksponatus galėtų greitai laiku išsiųsti ([Zauniūtė], 1907-09-11, p. 446). Ar Vilniaus paminėjimas, t. y. visų likusiųjų parodos eksponatų perdavimas jau nebe į Ameriką, šioje ataskaitoje buvo pirmas kartas, ar tokia mintis kilo Zauniūtės ar kieno kito galvoje, dėl duomenų trūkumo belieka tik spėlioti. Tačiau tokia užuomina buvo perduota SLA.

1907 m. gegužės 27–30 d. įvyko SLA XXII seimas, kuriame ir buvo pristatyta Zauniūtės ataskaita. Tačiau nutarta vis dėlto buvo taip: „[...] Paryžiaus parodos liekanas kuogreičiausiai partraukti Bostonan ir atlikti tą pavesta Centro Valdybai“ (Astramskas, 1916, p. 261). Ir padaryti keli papildomi svarbūs sprendimai – pasak Bagdono, – „papūtė kitoks vėjas iš Amerikos“ (Bagdonas, 1939, p. 576). Šalia viso kito seimas dar numatė, kad SLA kuopos turi apsvarstyti ir išsakyti nuomonę dėl parodos eksponatų: „Ką padarius su Paryžiaus parodos liekanomis: ar jas atsiėmus į Ameriką, ar pavedus Lietuvių Mokslo Draugijai Vilniuje, kuri jų prašo?“ (Astramskas, 1916, p. 278). Tokio LMD prašymo ar laiško šiuo metu nežinome. Galėjo tai būti ir perduotas žodinis prašymas. Tik akcentuotina, kad nuo 1907 m. gegužės pabaigos šioje istorijoje atsiranda naujas veikėjas – 1907 m. balandžio 4 d. įsteigta LMD su jos pirmininku Jonu Basanavičiumi. Po seimo Damijonaitis parašė Zauniūtei, kad ataskaita buvo laiku gauta ir pristatyta SLA seime, kad visos anksčiau kilusios abejonės dėl nenoro sutvarkyti baigiamųjų parodos reikalų nuramintos ir kad bus išsiųstas adresas likusiųjų parodos eksponatų išsiuntimui ([Damijonaitis], 1907-06-21, l. 358r; žr. straipsnio priedą Nr. XI, p. 86). Taigi Centro komiteto sekretorius kol kas reikalus tvarkė pagal seimo nutarimus, nelaukdamas SLA kuopų nuomonės dėl parodos eksponatų perdavimo LMD.

Dar kartą keliamas klausimas dėl likusiųjų parodos eksponatų

Kurį laiką viešumoje ar oficialiojoje korespondencijoje buvo tyla. Tačiau buvę parodos organizatoriai ir kiti talkininkai privačiai tarėsi, kaip būtų tinkamiausia pasielgti su likusiais eksponatais. Pavyzdžiui, 1907 m. rugpjūčio 28 d. Petras Mikolainis rašė Jonui Šliūpiui, kad, jo nuomone, likusiuosius parodos eksponatus derėtų perduoti LMD, tačiau esąs SLA nutarimas juos parvežti į Ameriką ([Mikolainis], 1907-08-28, l. 360r). O kitą dieną – rugpjūčio 29 d. – Šliūpas jau rašė Zauniūtei pritardamas Mikolainiui ir gerokai sudramatinęs situaciją: „Šiandien gabenti liekanas Paryžiaus Parodos į Ameriką būtų tikra nuodėmė“ (cit. iš: Bagdonas, 1939, p. 576). Tuo tarpu *Vienybėje lietuvininkų* buvo paskelbta minėta Zauniūtės parodos reikalų ataskaita, kurioje viešai buvo užsiminta apie parodos eksponatų perdavimą į Vilnių, t. y. LMD ([Zauniūtė], 1907-09-11, p. 446). Matyt, idėjai dėl parodos eksponatų ir LMD jau pradėjus skliti plačiau, Zauniūtė pasiteiravo Juozo Lozoraičio, greičiausiai atsakingo kontaktinio parodos reikalų asmens nuo Lietuvos, kur ir kam būtų geriausiai paskirti nuo Paryžiaus parodos likusias lėšas ir kitą turtą. Į ką 1907 m. lapkričio 10 d. Lozoraitis atsakė gana aiškiai ir tvirtai: „[...] pasikalbėjęs su kitais prisidėjusiais prie Parodos žmonėmis, atsakau jogei geriausia būtų jie paskirti Lietuvių tautiškam namui Vilniuje. Juk tenai turėtų prieglaudą ir Mokslų Draugija ir Dailininkai ir Muziejus ir knygynas ir teatras etc.“ ([Lozoraitis], 1907-11-10, l. 365r).

Savo ruožtu, į SLA dėl parodos eksponatų kreipėsi ir LMD, greičiausiai jos pirmininkas Basanavičius; neaišku tik, kokiū būdu buvo perduotas laiškas (šiuo metu jis nėra žinomas), nes neturėta atgalinio adreso. Negalėdamas atsakyti tiesiai, 1907 m. gruodžio 19 d. tuometis SLA pirmininkas Vincas S. Jokubynas kreipėsi per Vilniaus savaitraštį *Lietuvos ūkininkas*, ten paskelbdamas LMD adresuotą laišką, kuriame pristatė jos pageidavimą: „Neseniai esu gavęs laišką iš Lietuvių Mokslo Draugijos valdybos, kuri meldžia Susivienijimo Lietuvių Amerikoje paaukauti Paryžiaus parodos liekanas į viršminėtos draugijos rengemąjį tautišką knygyną-muzėjų“, iš ko matyti, kad LMD jau turėjo suformuluotą savo pasiūlymą dėl parodos eksponatų likimo. Jokubynas tokią idėją patvirtino, neabejojo jos naudingumu, tačiau pažymėjo, kad galutinai viską nuspręs būsimas SLA XXIII seimas, „[t]ad iki tam laikui Gadojama L. M. Draugija malonės palaukti“ ([Jokubynas], 1907-12-19, p. 759; žr. straipsnio priedą Nr. XII, p. 87).

SLA parodos eksponatus perduoda LMD

Tačiau parodos eksponatų reikalai vietoje nestovėjo. Kaip matyti iš 1908 m. vasario 5 d. Zauniūtės laiško Basanavičiui, ji per tą laiką buvo gavusi SLA ir du Basanavičiaus laiškus, kuriuose, spėtina, rašyta apie galimą eksponatų perdavimą LMD. Dar Zauniūtė nurodė, kas jai sutrukdė atsakyti (darbai ir motinos liga) ir pažadėjo, kad „[v]isgi ilgiau neužtruksu su atsiuntimu [daiktų] kaip iki 20tos dienos šio mėnesio. Bukit tikri kad savo žodžio nesulaužysu“ ([Zauniūtė], 1908-02-05, l. [1r]; žr. straipsnio priedą Nr. XIII, p. 87). Tą mėnesį siuntos nebuvo, vėliau taip pat. Iš paskutiniojo minėto Zauniūtės laiško galima numanyti, kad kažkokie susitarimai ir sprendimai dėl eksponatų likimo, kalbantys apie jų perdavimą LMD, buvo padaryti, ir tai pirmiausia turėjo būti susitarta SLA viduje. Šiuo

metu jokių tai patvirtinančių duomenų nerasta. O 1908 m. gegužės 25–29 d. įvykęs SLA XXIII seimas nutarė: „Paryžiaus parodos liekanas paskolinti Liet. Mokslo Draugijai Vilniuje“ (Astramskas, 1916, p. 293). „Paskolinti“ čia reiškė tai, kad SLA buvo suabejota Paryžiaus parodos eksponatus perduoti į visišką LMD nuosavybę, nes rusų valdžia esanti nepatikima ir galinti eksponatus nusavinti ar kaip kitaip neįteisinti LMD.

Basanavičius skuba ir ragina

SLA nutarus parodos likučius perduoti LMD, priėmus atitinkamus nutarimus, apie kuriuos informacijos neturime, toliau jau iniciatyvos ėmėsi LMD pirmininkas Basanavičius. Jis 1908 m. rugpjūčio 24 d. gana konkrečiai atvirlaiškiu kreipėsi į Zauniūtę – „Gerbiamoji!“, ir, konstatavęs, kad likusieji parodos eksponatai SLA buvo pažadėti LMD, užklausė, ar ji apie tai gavusi „nuo amerikiečių“ žinių ir iš karto – kada galėtų eksponatus draugijai išsiųsti, bei nurodė siuntimo adresą ([Basanavičius], 1908-08-24, l. 366v; žr. straipsnio priedą Nr. XIV, p. 88). Rugsėjo 3 d. Zauniūtė labai santūriai atsakė, kad „[r]eikėjo kelėta dienu užstrukti su atsakymu“, o per tą laiką gavusi SLA prezidento laišką, kuriame sakoma, kad XXIII seimas yra nutaręs likusius parodos eksponatus perduoti LMD, tačiau prieš tai sudaryti sutartį su Rusijos valdžia dėl eksponatų apsaugojimo. Todėl yra reikalingas eksponatų sąrašas, kuris ir bus išsiųstas į Ameriką, o į Vilnių kol kas siunčiama nebus, nors pats siuntimas ilgai neužtrukų, nes „[k]nygos, laikraščiai stovė gatavai užkalti skryniose. Kiti daiktai teipgi galutinai sutvarkyti, tik skryniose nesudėti“ – „Su pagarba“ ([Zauniūtė], 1908-09-03, l. [1r]; žr. straipsnio priedą Nr. XV, p. 88). Gavęs laišką Basanavičius gana greitai, spalio 9 d., parašė LSA prezidentui Tareilai ir pranešė, kad iš Zauniūtės sužinojęs apie XXIII seimo nutarimą parodos eksponatus perduoti LMD (nors iš ankstesnės korespondencijos ir kitų duomenų matyti, kad apie tokį sprendimą jis jau žinojo) ir kad nutarta sudaryti sutartį su Rusijos valdžia dėl eksponatų apsaugos. Čia jis nurodė, kad jokios atskiros sutarties sudaryti nereikia, nes tai praktiškai neįmanoma, be to, pagal patvirtintus draugijų statutus jų turtas yra užtikrintai apsaugotas net ir likvidavimo atvejais. Ir šalia to Basanavičius iš karto pradeda nekantrauti dėl pačių eksponatų – prašo liepti („[...] idant [...] *lieptumete kuo greičiau* p. Zaunytei“, kursyvas mano, – *M. V.*) juos atsiųsti LMD, ką dar kartą pakartoja laiško pabaigoje kiek paaiškindamas: „[...] geistina būtų, kad išsiųntimas mums tų daiktų kuo greičiau būtų atliktas, idant veikiaus galima būtų sutvarkyti ir papildyti Draugijos Knįgynas“ ([Basanavičius], 1908-10-09, l. [1r–2r]; žr. straipsnio priedą Nr. XVI, p. 89).

Basanavičiaus ir Zauniūtės susirašinėjimas tęsėsi toliau. Lapkričio 25 d. Basanavičius parašė prašydamas atsiųsti („labai prašyčiau priduoti“) likusių parodos eksponatų sąrašą ([Basanavičius], 1908-11-25, l. 367v; žr. straipsnio priedą Nr. XVII, p. 91), minėtą ankstesniame Zauniūtės laiške. Į ką ji atsakė gruodžio 1 d., kad sąrašas esantis vienas ir kol eksponatai yra pas ją, tai sąrašo niekam neperduos – „Su tikra pagarba“ ([Zauniūtė], 1908-12-01, l. [1v]; žr. straipsnio priedą Nr. XVIII, p. 91). Iš ko matyti, kad Zauniūtė iš SLA dar nebuvo gavusi jokių nurodymų dėl eksponatų perdavimo, o ir Basanavičius niekaip neragino.

Galų gale 1908 m. gruodžio 31 d. Basanavičius gavo SLA Centro valdybos, su visų narių parašais, laišką. Jame buvo primintas XXIII seimo nutarimas likusius parodos eksponatus paskolinti LMD, kartu sudaryti sutartį su Rusijos valdžia dėl jų apsaugos. Tačiau Centro valdyba, greičiausiai gavusi Basanavičiaus spalio 9 d. laišką, savo suvažiavime rugsėjo 27 d. nutarė, kad tokia sutartis nereikalinga, o „Paryžiaus parodos liekanas pavesti Lietuvos Mokslo Draugijai Vilniuje, be jokių sutarimų“ ir suteikė draugijai visišką teisę su eksponatais elgtis pagal savo atsakomybę ([SLA], 1908-12-31, l. [2r]; žr. straipsnio priedą Nr. XIX, p. 92). Taip šiuo laišku LMD su Basanavičiumi gavo galutinį parodos eksponatų perdavimo patvirtinimą. Kitas laiškas (šiuo metu nėra žinomas) su tokiais pačiais išaiškinimais buvo išsiųstas ir Zauniūtei (*ibid.*; žr. straipsnio priedą Nr. XIX ir XX, p. 92, 93).

LMD ir jos vardu veikiantis Basanavičius, gavusi savo nuosavybėn, tiesa, kol kas tik raštiškai, likusiuosius Paryžiaus parodos eksponatus, ėmėsi aktyviau veikti siekdama juos parsisiųsti į Vilnių. Pirmaisiais naujų metų mėnesiais Basanavičius Zauniūtei parašė du laiškus – 1909 m. sausio 26 d. ir vasario 15 d. (laiškai registruoti: *LM. Draugijos išleidžiami laišakai*, [1907–1911], l. 8v, Nr. 163; l. 12, Nr. 244; žr. straipsnio priedą Nr. XXI ir XXII, p. 93; šiuo metu jie nėra žinomi), kuriuose, be abejo, buvo teiraujamasi dėl parodos eksponatų, jų aprašo ir atsiuntimo, galbūt ir kiek paraginant. Zauniūtė kovo 4 d. atsakė oficialiai adresuodama – „Lietuvių Mokslo Draugijos Pirmsėdžiui Ponui Dr. Basanavičiui“, ir santūriai bei mandagiai kreipdamasi – „Garbus Pone“, tačiau laišką pradėjo gana asmenišku tonu: „Užtrukau su daiktai kiek ilgiau negu žadėjau užtrukti, bet galų gale jau juos bekraujant dar atsirado maža kliūtis“ ([Zauniūtė], 1909-03-04, l. [1r]; žr. straipsnio priedą Nr. XXIII, p. 93). Toliau detalizavo siuntų įpakavimą, dalies jų sandėliavimą tėviškėje pas Dovą Zaunių Rokaičiuose, jų pergabenimui užtruksiantį laiką. Ir pabaigoje visai nuoširdžiai patikino: „Meldžiu turėti dar kiek kantrumo, dabar vis jau išsibus už dienos kitos. / Su tikra pagarba“ (*ibid.*, [l. 2r]). Iš šio laiško matyti, kad siuntos buvo ruošiamos ir planuojama jas išsiųsti, aišku, ypatingai neskubant greičiausiai dėl pagrindinių darbų, užimtumo ir gal dar kokių asmeninių priežasčių. Sąmoningo vilkinimo ar kokio atsikalbinėjimo įžvelgti niekaip neišeitų.

Zauniūtės laiškas su siuntos aprašymu

Tačiau dėl nežinomų priežasčių siuntos į paštą nugabentos nebuvo. Nekantraudamas Basanavičius Zauniūtei vėl parašė du laiškus – 1909 m. kovo 23 d. ir gegužės 17 d. (laiškai registruoti: *LM. Draugijos išleidžiami laišakai*, [1907–1911], l. 16v, Nr. 339; l. 21v–22, Nr. 543; žr. straipsnio priedą Nr. XXIV ir XXV, p. 94; šiuo metu jie nėra žinomi), kuriuose, žinoma, teiravosi dėl parodos eksponatų siuntimo. Nekantraudamas skubino ir antrajame laiške parašė tai, dėl ko Zauniūtė užpyko. Atsakydama gegužės 19 d. laišką ji adresavo nebe Basanavičiui, o „Lietuviškai Mokslo Draugijai Vilniuje“, nors toliau laiške ji kalbėjo jam, ne draugijai. Laiškas buvo ilgas, surašytas septyniuose nedideliuose lapuose. Pirmiausia pradėjo nuo siuntos aprašymo: „Vakar išsiunčiau iš viso devynis dalykus, aštuones skrynes ir viena prietaisu apkalta dideli siuntini“ ([Zauniūtė], 1909-05-19, l. 1r; žr. straipsnio priedą Nr. XXVI, p. 94). Toliau detaliai aprašė visą siuntą – kas kokioje

skrynioje sudėta (laikraščiai, knygos, žemėlapiai, kiti spaudiniai, parodai skirti leidiniai, parodai paaukoti leidiniai, vaizdinė medžiaga, tekstilės, medžio ir kiti eksponatai), kas sudaro atskirą siuntinį (parodos vitrinos ir spintelė), kad sudaryti 6 sąrašai eksponatams ir spaudiniams, kurie siunčiami atskirai ir yra apdrausti. Po šios dalykinės dalies Zauniūtė nusprendė kiek pasiaiškinti ir atsikirsti dėl ją supykdyusių Basanavičiaus žodžių. „Jusu laiškeli iš 4/17 V gavau vakar vakare, jau daiktai buvo išvežti. Senei viskas but užbaigta kad ne mano liga. Dabar dirbau prie to kiek galėjau kas diena ilgas nedėles. Zinau gerai kad veik kožna liga atsiranda iš neišmanymo tamsumo paties žmogaus, bet jei atsiradus ar yra kelio išeiti iš tos bėdos umu laiku? – begu tik išeinant iš svieto. Kagi man Jusu paliepiantis pabriežtas „tuojaus“ gali priduoti! Nežinau, gal but kad kur nors „tuojaus“ ir priduoja net mirštančiam sylos, – jis pradeda iš naujo gyventi“ (*ibid.*, l. Vr), – čia iš dalies paaiškėja viena iš siuntimo atidėliojimo priežasčių – tai jos liga. Kita minima priežastis – kruopštus visos eksponatų siuntos suregistravimas į atitinkamus sąrašus ir pačios siuntos parengimas. Dar paminėtina, kad šie darbai buvo atliekami, greičiausiai, laisvu laiku ir neatlygintinai. Basanavičiaus paraginimas, matyt, giliai palietė ir ilgam neišėjo iš galvos. Liedama susikaupusią nuoskaudą, beje, čia reiktų prisiminti ir visus ankstesnius raginimus, Zauniūtė toliau rašė vis prikišamai pakartodama: „Tuojaus“ galėjote jeigu norėjote mane viešai apskusti kad daiktų neatiduodu, arba ‘tuojaus’ galėjote atvažiuoti juos atsiimti yvykus tam tikroms sąlygoms. Iškraustydami pamatysite kad nėra suvis zabolėlė tą viska tvarkiai perleisti per rankas – teisingiau mane tuomet apsudysite. Bet viso darbo vistiek apmatyti ne teip lengva, juo labiau tam kurs pats to nedirba. Tiesa, nerašiau ilgai kad prie jų išsiuntimo dirbu. Negalėjau save pergalėti marginti popiera tuščiais žodžiais ‘bus, – bus’. Kad šendien negalėčiau pasakyti ‘štai yra’ gal but nerašyčiau nors ir keleta paliepiamų su ‘tuojaus’ butu atėję“ (*ibid.*, l. Vr–Vlr). Išliejusi nuoskaudas Zauniūtė laišką baigė surašydama informaciją apie kelis ankstesnius reikalus ir pasirašė vėl kaip visada – „Su tikra pagarba“.

Parodos eksponatai keliauja į Vilnių

Eksponatai tapo išsiųsti². Zauniūtė, švelniai tariant – atkreipė dėmesį į nuolatinius jos raginimus, o toliau jau komunikavo santūriai ir mandagiai, kaip jai ir buvo įprasta³. Tikėtina, kad parodos reikalai, iš jos pusės, praktiškai buvo atlikti ir sutvarkyti. Basanavičius atsakė mažiau nei po mėnesio – birželio 9 d. Atvirlaiškyje entuziastingai padėkojo už visą darbą: „Gerbiamoji! Ačių labai uz patarnavimą ir pašventimą tiek laiko tų daiktų sutvarkymui ir išsiuntimui!“ ([Basanavičius], 1909-06-09, l. 368v; žr. straipsnio priedą Nr. XXVII, p. 96). Toliau informavo, kad siuntos dar negavo, nes ji užstrigo Kybartų muitinėje ir yra apmokestinta muto mokesčiais, dėl ko yra kreiptasi į Finansų ministeriją. Tikėtina, kad supratęs pereiname laiške pasikarščiaavęs ar persistengęs su

² Grigaravičius neteisingai nurodo, kad eksponatus išsiuntė Dovas Zaunius (Grigaravičius, 2019, p. 255).

³ Esama ir kitų adresantų epistolikos Zauniūtei tyrimų, tačiau gaila, kad negalima palyginti privačių ir dalykinių laiškų stilistikos, emociingumo ir kt., nes neturėta (šiuo metu nežinomi, neprieinami) adresatės laiškų (žr. Kolevinskienė, 2012, p. 55–64; Bončkutė, 2016, p. 39–77).

raginimais, ar šiaip netinkamai parašęs, nusimetęs oficialumą Basanavičius ėmė aiškintis ir atsiprašinėti: „Man labai gaila to nesupratimo, kuris yra kilęs iš priezasties zodelio tuojau. Nieko blogo apie Tamistą ne manydamas prašiau tiktai greičiau pranešti, ar jau daiktai išsiųsti ar ne, nes galėjo kur ‘frachtbriefes’ pragaišti ir męs ne butume zinoję, ar jie išsiųsti, ar ne. Tamista uz Tą zodelį supykdamą – ne reikalingai supykai, nes ašen nei mintin nebuvo atėję Tamistą tuo zodziu uzgauti“. Ir atsiseikino visiškai šiltai, nuėmęs bet kokį oficialumą – „Daug labų dienų! Spaudziu ranką! / Tamistos B[asanavičius]“ ([Basanavičius], 1909-06-09, l. 368v)⁴.

Nors reikalai Tilžėje buvo kaip ir sutvarkyti, tačiau Paryžiaus eksponatų siunta Vilniaus vis dar nepasiekė – kaip minėta Basanavičiaus laiške, užstrigo Virbalio muitinėje Kybartuose. Pasirodo, jo reaguota buvo greitai – dar gegužės 29 d. išsiųstas laiškas Rusijos Finansų ministerijai dėl muito panaikinimo (*LM. Draugijos išleidžiami laišakai*, [1907–1911], l. 23–23v, Nr. 571). Čia jau taip paprastai neparaginsi. Nežinia, kokia buvo reakcija, buvo atsakymas ar ne, tačiau Basanavičius lapkričio 18 d. (gruodžio 1 d.) vėl kreipėsi dėl to paties reikalo ir į finansų ministrą Sankt-Peterburge, kad SLA padovanotos knygos ir daiktai, išsiųsti Zauniūtės, nebūtų apmokestinami muito mokesčiu (registruota: *LM. Draugijos išleidžiami laišakai*, [1907–1911], l. 23, Nr. 570), ir į Virbalio muitinės apygardą, kad dėl SLA dovanotų ir Zauniūtės siųstų knygų ir daiktų yra kreiptasi į Finansų ministeriją – kad reikalas sprendžiamas kitose institucijose ir nebūtų paskubėta siuntos grąžinti siuntėjui (registruota: *ibid.*, l. 23–23v, Nr. 571). Daugiau šią temą liečiančių šaltinių šiuo metu nežinome. Tačiau vienaip ar kitaip, galų gale 1910 m. Paryžiaus parodos eksponatai pasiekė Vilnių, tuometines LMD patalpas Pranciškonų namuose Lydos g. 7, o LMD komiteto parengtoje 1909–1910 m. veiklos ataskaitoje, pristatytoje IV visuotiniame susirinkime 1910 m. liepos 12 (25) – 16 (29) d., buvo pažymėta ši dovana, nepamirštant ir Zauniūtės: „Šiais metais mūsų biblioteka buvo didžiai padidinta Amerikos lietuvių paaukotomis knygomis, kurios 1900 metais buvo stropiai surinktos, sukataloguotos, gražiai aptaisytos ir išstatytos Paryžiaus parodoj. Tuomet tai buvo noras parodyti, jog neveizdint į draudimą, lietuvių rašliava auga, didinas. Visos tos knygos dabar iš Prūsų, per tarpininkystę daug prie šio darbo pasidarbavusios Mortos Zaunytės, pargabentos mūsų knygynan“ (Iš Liet. Mokslo Draugijos Kronikos, 1910, p. 575).

Pabaigai

Jei būtų rasti dar keli (pirmiausia minėti) nežinomi dokumentai, tai eksponatų grąžinimo ir perdavimo istorija prašviesėtų papildomais faktais ir, neabejoju, keliomis vertomis dėmesio citatomis, būtų užpildyti šiuo metu palikti punktyrai. Tačiau visas aprašytasis reikalas iš principo kaip ir aiškus.

Kaip jau buvo minėta, paprastai istoriografijoje konstatuota, kad likusieji Paryžiaus parodos eksponatai buvo perduoti LMD ir atsiųsti į Vilnių. Taip ir buvo. Tačiau atsi-

⁴ Grigaravičius šį atsiprašymą pavadino asmenybės jautrumu, taktu ir delikatumu (Grigaravičius, 2017, p. 272–273).

žvelgiant į tai, kad tai būta išskirtinio lietuvių kultūros istorijos įvykio artefaktų ir kad jų kiekis buvo nemažas, pagrįstai turėjo kilti klausimų – o kas buvo paskui, t. y. kas konkrečiai buvo padaryta su eksponatais – daiktais, įranga, knygomis ir kitais spaudiniais – iš Zauniūtės siuntos? Iš LMD pranešimo žinome tik tiek, kad spaudiniais buvo papildyta jos biblioteka.

Šiame straipsnyje buvo akcentuojamas pats eksponatų perdavimo procesas, visi jo niuansai, remtasi tuo, ką galėjo parodyti šiuo metu turimi šaltiniai. Todėl toliau kyla pagrįstas interesas nustatyti, kokie spaudinių eksponatai konkrečiai buvo parodoje, kokie buvo padovanoti Paryžiaus nacionalinei bibliotekai ir Trocadéro etnografijos muziejui (apie tai informacijos suteikia archyvinė medžiaga, spausdinti šaltiniai ir atlikti tyrimai), kokie atsiimti skolintojų, ir ypač – kokie likusieji buvo nusiųsti iš Paryžiaus į Tilžę Zauniūtei bei paskui perduoti LMD ir įsilieję į jos biblioteką. Čia pažymėtina, kad LMD bibliotekos rinkiniai buvo perimti LLTI bibliotekos ir čia saugomi iki šiol. Tačiau tai jau atskiro tyrimo ir kito teksto reikalai.

Literatūros ir šaltinių sąrašas

- Astramskas, T., 1916. *Susivienijimo Lietuvių Amerikoje istorija: Nuo 1886 iki 1915 metų*. New York: Išleista S.L.A. lėšomis, „Tėvynės“ spaustuvėje, Susivienijimo Lietuvių Amerikoje Leidinys No. 27.
- Bagdonas, J., 1937. Lietuvių paroda Paryžiuje 1900 metais. *Mūsų senovė: Lietuvių tautinio atgimimo laiko tarpo medžiagai skelbti leidinys*, 1(6), p. 27–49.
- Bagdonas, J., 1938. Lietuvių paroda Paryžiuje 1900 metais. *Mūsų senovė: Lietuvių tautinio atgimimo laiko tarpo medžiagai skelbti leidinys*, 2(7), p. 194–213; 3(8), p. 372–397.
- Bagdonas, J., 1939. Lietuvių paroda Paryžiuje 1900 metais. *Mūsų senovė: Lietuvių tautinio atgimimo laiko tarpo medžiagai skelbti leidinys*, 4(9), p. 539–577.
- [Bagdonas, J.] D., 1900a. Lietuviška paroda ir jos nauda. *Varpas: Literatūros, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis*, 6, p. 61.
- [Bagdonas, J.] Daumantas, 1900b. Po parodos. *Ūkininkas: Lietuvos ūkininkų laikraštis*, 12, p. 185.
- [Bagdonas, J.] Daumantas, Žilinskas, J., Šliūpas, J. ir Mikolainis, P., 1904-03-30. Lietuvosizkos Parodos Komitetui, Amerikoje. *Vienybė lietuvininkų: Literatūros, mokslo ir politikos savaitinis laikraštis*, p. 151.
- [Bagdonas, J.], [1901]. Juozo Bagdono laiško juodraštis Lietuviškos parodos komitetui Amerikoje. [Rankraštis] F. 1, b. F584, l. 187–[188]. Vilnius: Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius.
- [Basanavičius, J.], 1908-08-24. Lietuvių mokslo draugijos pirmininko Jono Basanavičiaus atvirlaiškis Mortai Zauniūtei. [Rankraštis] F. 1, b. F362, l. 366r–v. Vilnius: Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius.
- [Basanavičius, J.], 1908-10-09. Lietuvių mokslo draugijos pirmininko Jono Basanavičiaus laiško juodraštis Susivienijimo lietuvių Amerikoje prezidentui Jonui Tareilai. [Rankraštis] F. 22, b. 39, Nr. 56, l. [1r–2r]. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Bibliotekos rankraštynas.
- [Basanavičius, J.], 1908-11-25. Lietuvių mokslo draugijos pirmininko Jono Basanavičiaus atvirlaiškis Mortai Zauniūtei. [Rankraštis] F. 1, b. F362, l. 367r–v. Vilnius: Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius.
- [Basanavičius, J.], 1909-06-09. Lietuvių mokslo draugijos pirmininko Jono Basanavičiaus atvirlaiškis Mortai Zauniūtei. [Rankraštis] F. 1, b. F362, l. 368r–v. Vilnius: Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius.
- Beržinėlis, 1900-04-11. Isz Paryžiaus. *Vienybė lietuvininkų: Literatūros, mokslo ir politikos savaitinis laikraštis*, p. 175–176.
- Bončkutė, R., 2016. Jurgio Šaulio laišakai (1901–1907) Mortai Zauniūtei. *Res humanitariae*, t. XIX, p. 39–77.
- [Damijonaitis, M. J.], 1907-04-10. Susivienijimo lietuvių Amerikoje Centro komiteto sekretoriaus Motiejaus Juozo Damijonaičio laiškas Mortai Zauniūtei. [Mašinarštis] F. 1, b. F362, l. 357r. Vilnius: Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius.

- [Damijonaitis, M. J.], 1907-06-21. Susivienijimo lietuvių Amerikoje Centro komiteto sekretoriaus Motiejaus Juozo Damijonaičio laiškas Mortai Zauniūtei. [Rankraštis] F. 1, b. F362, l. 358r. Vilnius: Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius.
- Grigaravičius, A., 2017. *Atsiskyrelis iš Suvalkijos: Jono Basanavičiaus gyvenimas ir darbai*. 1 d.: *Žmogaus dalia*. Vilnius: Versus aureus, Studija be pykčio.
- Grigaravičius, A., 2019. *Atsiskyrelis iš Suvalkijos: Jono Basanavičiaus gyvenimas ir darbai*. 2 d.: *Žodis ir veiksmas*. Vilnius: Naujoji Romuva.
- Iš Liet. Mokslo Draugijos Kronikos: IV-sis Visuotinasis Lietuvių Mokslo Draugijos Susirinkimas Vilniūje, 1910 m. liepos 12/25 – 16/29 d. *Lietuvių tauta: Lietuvių mokslo draugijos raštai*, 1910, 1(4), p. 563–579.
- Išeinamųjų [gaunamųjų] laiškų dienynas 1908 m. / Журнал входящих бумаг Литов. Научн. общества за 1907 [LMD dokumentų bei gautų laiškų sąrašas (1907–1909 m.) ir išsiunčiamų laiškų (1918–1926 m.) sąrašas]*, [1907–1926]. [Rankraštis] F. 22, b. 1481. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Bibliotekos rankraštynas.
- [Jokubynas, V. S.], 1907-12-19 (1908-01-01). Susivienijimo lietuvių Amerikoje pirmininko Vinco S. Jokubyno laiškas Lietuvių mokslo draugijai, 1907-12-10. *Lietuvos ūkininkas*, p. 759.
- Kolevinskienė, Ž., 2012. Moteriškoji knygnešystės linija: Petro Mikolainio laišakai Mortai Zauniūtei. *Žmogus ir žodis*, 14(2), p. 55–64.
- Kriauciūnas, J., 1982. Lithuania at the Paris World's Fair. *Lituanus: Lithuanian Quarterly Journal of Arts and Sciences*, 28(4), p. 26–39.
- Kučas, A., 1956. *Lietuvių Romos Katalikų Susivienijimas Amerikoje*. Wilkes-Barre, Pa.: Garsas, LRK Susivienijimas Amerikoje.
- Kučas, A., red., 1971. *Amerikos lietuvių istorija*. Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla.
- Laučkaitė, L., 2000. Paryžius, 1900. *Naujasis Židinys-Aidai*, 9–10, p. 501–503.
- LM. Draugijos išleidžiami laiškai / Журнал исходящ. бумагам 1907–1910 [LMD išsiunčiamų raštų knyga: (registracija)]*, [1907–1911]. [Rankraštis] F. 22, b. 1482. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Bibliotekos rankraštynas.
- [Lozoraitis, J.], 1907-11-10. Juozo Lozoraičio laiškas Mortai Zauniūtei. [Rankraštis] F. 1, b. F362, Nr. 251, l. 365r. Vilnius: Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius.
- Merkys, V., 1994. *Knygnešių laikai, 1864–1904*. Vilnius: Valstybinis leidybos centras.
- [Mikolainis, P.], 1907-08-28. Petro Mikolainio laiškas Jonui Šliūpiui. [Rankraštis] F. 1, b. F362, Nr. 247, l. 360r–v. Vilnius: Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius.
- Misiūnas, R., 2004. *Informacinių kovų kryžkelėse: JAV lietuvių informacinės kovos XIX a. pab. – 1922 m.* Vilnius: Versus aureus.
- [Misiūnas, R.], 2006. Lietuviai Paryžiaus pasaulinėje parodoje. In: [R. Misiūnas], sud. *Lietuva pasaulinėje Paryžiaus parodoje 1900 m.* Vilnius: Versus aureus, Vilniaus universiteto leidykla, p. 11–94.
- [Paltanavičius, M.], [iki 1906-01-28]. Susivienijimo lietuvių Amerikoje bibliotekininko Mykolo Paltanavičiaus laiškas Mortai Zauniūtei. [Rankraštis] F. 1, b. F362, l. 353r. Vilnius: Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius.
- [Paltanavičius, M.], [iki 1906-07-18]. Susivienijimo lietuvių Amerikoje bibliotekininko Mykolo Paltanavičiaus laiškas Mortai Zauniūtei. [Mašinraštis] F. 1, b. F362, l. 356r. Vilnius: Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius.
- [SLA – Susivienijimas lietuvių Amerikoje], 1905-07-03. Susivienijimo lietuvių Amerikoje Centro komiteto laiškas Mortai Zauniūtei. [Rankraštis] F. 1, b. F362, l. 351r–352r. Vilnius: Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius.
- [SLA – Susivienijimas lietuvių Amerikoje], 1906-02-??. Susivienijimo lietuvių Amerikoje Centro komiteto laiškas Mortai Zauniūtei. [Rankraštis] F. 1, b. F362, l. 355r. Vilnius: Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius.
- [SLA – Susivienijimas lietuvių Amerikoje], 1908-12-31. Susivienijimo lietuvių Amerikoje Centro valdybos laiškas Lietuvių mokslo draugijos pirmininkui Jonui Basanavičiui. [Rankraštis] F. 22, b. 39, Nr. 21, l. [1r–2r]. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Bibliotekos rankraštynas.

- Šatavičiūtė-Natalevičienė, L., 2018. Traukinys į Paryžių: kokią Lietuvą kaip rodyti užsienyje? In: G. Jankevičiūtė, N. Šepetyš, sud. *Pasakojimas tęsiasi: Modernizacijos traukinyje. Lietuvos šimtmetis, 1918–2018*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, p. 40–47.
- Širvydas, V., 1976. Aušra Amerikos žemyne 1886–1915. In: V. Širvydas, A. Diržys, A. M. Budreckis. *Susivienijimo Lietuvių Amerikoje 90-ties metų istorija ir jos santrauka anglų kalba, 1886–1976*. New York: Išleido Susivienijimas Lietuvių Amerikoje, p. 13–199.
- Šlekys, J., 2011. *Jonas Žilius: Biografija, visuomeninės veiklos ir kūrybos metmenys*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- [Tareila, J.], 1906-01-18. Susivienijimo lietuvių Amerikoje prezidento Jono Tareilos laiškas Mortai Zauniūtei. [Rankraštis] F. 1, b. F362, l. 354r. Vilnius: Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius.
- Toliušis, Z., 1959. *Morta Zauniūtė: Gyvenimas ir darbai*. [Mašinarštis su rankraštiniais priedais] F. 66, b. 35. Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyrius.
- [Zauniūtė, M.] M. Saunus, 1907-09-11. Reikale parodos 1900 m. *Vienybė lietuvininkų: Literatūros, mokslo ir politikos savaitinis laikraštis*, p. 446–447.
- [Zauniūtė, M.], 1908-12-01. Mortos Zauniūtės atvirlaiškis Lietuvių mokslo draugijos pirmininkui Jonui Basanavičiui. [Rankraštis] F. 22, b. 39, Nr. 77, l. [1r–v]. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Bibliotekos rankraštynas.
- [Zauniūtė, M.], 1908-02-05. Mortos Zauniūtės laiškas Lietuvių mokslo draugijai. [Rankraštis] F. 22, b. 39, Nr. 22, l. [1r]. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Bibliotekos rankraštynas.
- [Zauniūtė, M.], 1909-05-19. Mortos Zauniūtės laiškas Lietuvių mokslo draugijai. [Rankraštis] F. 22, b. 39, Nr. 64, l. 1r–VIIr. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Bibliotekos rankraštynas.
- [Zauniūtė, M.], 1908-09-03. Mortos Zauniūtės laiškas Lietuvių mokslo draugijos pirmininkui Jonui Basanavičiui. [Rankraštis] F. 22, b. 39, Nr. 62, l. [1r]. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Bibliotekos rankraštynas.
- [Zauniūtė, M.], 1909-03-04. Mortos Zauniūtės laiškas Lietuvių mokslo draugijos pirmininkui Jonui Basanavičiui. [Rankraštis] F. 22, b. 39, Nr. 57, l. [1r, 2r]. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Bibliotekos rankraštynas.
- [Žilinskas, J.], 1902. *Albumas lietuviškos parodos Paryžiuje, 1900 metuose*. Išleistas kaštais Liet. Paryžiaus parodos fondo, 1902 m., Tekstą surašė kn. J. Žilinskis. Plymouth, Pa.: Vienybė lietuvininkų.

Priedas

Susivienijimo lietuvių Amerikoje, Jono Basanavičiaus ir Mortos Zauniūtės korespondencija dėl 1900 m. Paryžiaus parodos eksponatų perdavimo

TEKSTŲ PUBLIKAVIMO PRINCIPAI. Priede publikuojamuose tekstuose rankraščių, mašinraščių ir spaudinių rašyba, skyryba ir grafinis vaizdas perteikiamas adekvačiai (adekvačia kompiuterine grafika). Rankraščių tekstų skaidymas eilutėmis nežymimas, išskyrus kėlimą į kitą puslapį, kėlimo vietoje laužtiniuose skliaustuose nurodant puslapio, lapo numerį. Eilučių atitraukimai pateikiami pagal šaltinius. Nenuosekliai vartotos grafemos <Z> ir <Z>, <Z> ir <Z>, <Z> ir <Z>, <Z> ir <Z> publikacijoje perteikiamos pagal parengėjo įskaitymą. Neperteikiama nenuosekliai pasitaikanti grafema <I>. Rankraščių ir mašinraščių tekstuose esantys taisymai, įrašai ir kiti žymėjimai fiksuojami publikacijos tekstologiniame aparate. Aparate vartojamos santrumpos ir žymėjimai: t. b. – turi būti; ž – žodis, žodžiai; [?] – neįskaityta, nesuprantama vieta. Nuorodos dedamos po komentuojamo žodžio(-ių).

Nr. I. Susivienijimo lietuvių Amerikoje Centro komiteto laiškas Mortai Zauniūtei, 1905-07-03

AUTOGRAVAS: Susivienijimo lietuvių Amerikoje Centro komiteto laiškas Mortai Zauniūtei, Waterbury, Conn., 1905-07-03, in: Lietuvių Paroda Paryžiuje 1900 m. Susirašinėjimas, in: *Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius* (toliau – VUB RS), f. 1, b. F362, l. 351r–352r. Be voko. Rašyta nenustatyto asmens ranka juodu rašalu ant sąsiuvinio formato liniuoto popieriaus (25,3 × 18,7 cm); l. 351v, 352v tušti. Lapai recto pusėse viršutinėje dalyje centre nenustatyto asmens ranka juodu rašalu numeruoti: „1.“, „2.“ Visų pasirašiusių pasirašyta savo ranka. Virš datos viršutiniame dešiniajame kampe Mortos Zauniūtės ranka raudonu rašalu gavimo data: „26/7. 05“. Po adresatu viršutiniame kairiajame kampe Zauniūtės ranka raudonu rašalu atsakymo data su komentaru: „23/8 05 Rašyta / kad tikimos viską / užbaigti lig / naujam metui.“ L. 352 apačioje priklijuotas popieriaus lapelis su mašinėle violetiniu rašalu spausdintu adresu: „Mikolas Paltanavyčius / 52 b St. So Boston Mass.“

LITERATŪRA: Bagdonas, 1939, p. 575.

SKELBIAMA: iš autografo.

Waterbury, Conn. Liepos 3 d. 1905 m.

p. M. Saunus,
Tilsit, Germany.

Guodotina Tamista!

Ant 19to Seimo Susivienijimo Lietuvių Amerikoje, kuris atsibuvo Shenandoah'e, Pa. Gegužio mėnesį 1904 metuose, tarpe kitų nutarimų yra nutarta: Pargabenti Paryžiaus parodos knygas iš Europos į Suvienytas Valstijas, (čion reike suprasti jogiai ir kitas visas parodos liekanas) ir pavesti Bostono, Mass. draugystėms Šv. Kazimieriaus ir Vytauto po priežiūra dviejų Susiv. sąnarių ir globa Susivienijimo. Ant 20to seimo, laikyto New Britain, Conn. Gegužio mėnesyje šių 1905 m. pasirode, jogiai virš minetame reikale, jokio padavadjimo nebuvo atlikta, todėl šis paskutinis seimas atkartojo nutarimą 19to seimo ir delei atlikimo [l. 352r] to darbo pasiliko paskirtas Centrališkas Komitetas Susiv. L. A.

Todel mias žemiau pasirašę, pasiremiant ant nutarimų 19to ir 20to seimų, ir žinodami jogiai Paryžiaus parodos knygos ir kitos liekanos randasi šiuomi laiku po Tamistos globa, kreipdamiesi prie Tamistos, meldžiame guodotinos Tamistos pasirupyti, padaryti užgane-

dijimą seimų nutarimams, prisiusti tas liekanas į paskirtą vietą, o kaštai persiuntimo bus pilnai apmokėti iš izdo S. L. A.

Su guodone S. L. A. Centrališkas Komitetas.

Prezidentas Jonas Tareilas

Sekretorius Jonas Zemantauskas

Kasierius Jonas Skritulskas

Knygius M.[ykolos] Paltanavyčius

Nr. II. Mortos Zauniūtės laiškas Susivienijimo lietuvių Amerikoje Centro komitetui, 1905-08-23

LAIŠKAS: nerastas.

TURINYS: laiškas SLA Centro komitetui (atsakymas į 1905-07-03 laišką), kad tikimasi 1900 m. Paryžiaus parodos eksponatų likučius sutvarkyti ir persiusti į Ameriką iki Naujųjų metų.

INFORMACIJOS ŠALTINIS: Susivienijimo lietuvių Amerikoje Centro komiteto laiškas Mortai Zauniūtei, Waterbury, Conn., 1905-07-03, in: *VUB RS*, f. 1, b. F362, l. 351r; priedas Nr. I.

Nr. III. Susivienijimo lietuvių Amerikoje prezidento Jono Tareilos laiškas Mortai Zauniūtei, 1906-01-18

AUTOGRAFAS: Susivienijimo lietuvių Amerikoje prezidento Jono Tareilos laiškas Mortai Zauniūtei, Ansonia, Conn., 1906-01-18, in: Lietuvių Paroda Paryžiuje 1900 m. Susirašinėjimas, in: *VUB RS*, f. 1, b. F362, l. 354r. Be voko. Rašyta Jono Tareilos ranka juodu rašalu ant liniuoto popieriaus lapo (31,6 × 19 cm); l. 354v tuščias. Virš datos viršutiniame dešiniajame kampe Mortos Zauniūtės ranka grafito pieštuku gavimo data: „30/I 06.“ Virš adresato viršutiniame kairiajame kampe Zauniūtės ranka raudonu rašalu atsakymo data: „Rašyta / 16/II 06“.

LITERATŪRA: Bagdonas, 1939, p. 575.

SKELBIAMA: iš autografo.

Ansonia, Conn.
Sausio 18 d. 1906 m.

M. Saunus
Tilsit, Germany.

Guodotina Tamista!

„Susivienijimas Lietuvių Amerikoje“, pagal jusų reikalavimą pasiunte jums atlyginimą už Kriaušaučiui⁵ Gramatikų siuntimo kaštus. Labu [?] 12 markių.

Teipogi pasiuntem 100 „Gramatikų“ per rankas p Olszewskio, kurias, tikimes jau busit gavę.

Tamistele gi malonekit pasirupint išsiųst Paryžiaus Parodos Liet. Skyriaus liekanas, kurias žadejus prieš naujus metus, tikrai išsiųsti. Iki šiol minetų liekanų S. L. A. dar

⁵ t. b. *Kriaušaičiui*

nesulaukia, nors buvo daryti net keli oficiališkai reikalavimai. Jau daugumai pritruko ir kantrybes belaukiant, todėl išnekantrumo pradeda daryt užmetinėjimus.

Pasitikiu, jog pasirūpėsit nelaudama⁶ tolesnių reikalavimų pasiūst minetas liekanas ant S. L. A. rankų.

Su didžiausia paguodone
JTareila

U.S.A. # 22 Star St. Ansonia Conn

Nr. IV. Mortos Zauniūtės laiškas Susivienijimo lietuvių Amerikoje prezidentui Jonui Tareilai, 1906-02-06

LAIŠKAS: nerastas.

TURINYS: nežinomas; laiškas SLA prezidentui Jonui Tareilai (atsakymas į 1906-01-18 laišką).

INFORMACIJOS ŠALTINIS: Susivienijimo lietuvių Amerikoje prezidento Jono Tareilos laiškas Mortai Zauniūtei, Ansonia, Conn., 1906-01-18, in: *VUB RS*, f. 1, b. F362, l. 354r; priedas Nr. III.

Nr. V. Susivienijimo lietuvių Amerikoje bibliotekininko Mykolo Paltanavičiaus laiškas Mortai Zauniūtei, [iki 1906-01-28]

AUTOGRAFAS: Susivienijimo lietuvių Amerikoje bibliotekininko Mykolo Paltanavičiaus laiškas Mortai Zauniūtei, Bostonas, [iki 1906-01-28], in: Lietuvių Paroda Paryžiuje 1900 m. Susirašinėjimas, in: *VUB RS*, f. 1, b. F362, l. 353r. Be voko. Rašyta Mykolo Paltanavičiaus ranka juodu rašalu ant liniuoto popieriaus lapo (27,7 × 21 cm); l. 353v tuščias. Viršutiniame dešiniajame kampe Mortos Zauniūtės ranka raudonu rašalu gavimo data: „28/I 06“. Laiškas apytiksliai datuojamas pagal gavimo datą. Viršutiniame kairiajame kampe Zauniūtės ranka raudonu rašalu atsakymo data: „Atrašyta / 16/II 06“.

LITERATŪRA: Bagdonas, 1939, p. 575–576; [Misiūnas], 2006, p. 83–84.

SKELBIAMA: iš autografo.

Tam. M. Saunus

Jusu gromatą apturejome koki penki menesiai atgal, kurioje jūs rašėte kad knygas nuo paryžiaus parodos, ir kitus daigtus parsiusite į Bostoną apie Naujus metus. Nauji metai atejo ir nuėjo o apie Knygas nieko nežinom koke yra tame priežastis ir kas tę daro tą trukdymą meldžiame aiškiai pranešti. Seimas artinasi ir reiks koke nors rokunda išto išduoti, na ir kaip išduoti kad nieko nežinom.

Męs pradėjom tikėti kad tarpe jūs ir p. Mikolainio yra koks nors sumokslas ir ką jis nori atsiekti tai mėš nesuprantam. Visuomėnė sudejo pinigūs tad ir tos knygos priguli visuomėniai; ar tai gerai erzinti žmones? Pernai ant Seimo Mikolainis gavo tiek paniekinimo kad ir rupiausem žmogui užtektų, bet visgi jisai įsikabinęs daro tramdimus.

Širdingai meldžiam duoti mumi paaiškinimą kaip tę su tom knygom yra, jeigu jau jos mumi nepriguli pagal kano-nors nuomonę, tai reiktų nors aiškę žinę turėti.

Su godone M.[ykolos] Paltanavičia 52 b St. So Boston, Mass.

N. S. A. Knygius S. L. A.

⁶ t. b. nelaukdama

Nr. VI. Mortos Zauniūtės laiškas Susivienijimo lietuvių Amerikoje bibliotekininkui Mykolui Paltanavičiui, 1906-02-16

LAIŠKAS: nerastas.

TURINYS: nežinomas; laiškas SLA bibliotekininkui Mykolui Paltanavičiui (atsakymas į [iki 1906-01-28] laišką).

INFORMACIJOS ŠALTINIS: Susivienijimo lietuvių Amerikoje bibliotekininko Mykolo Paltanavičiaus laiškas Mortai Zauniūtei, Bostonas, [iki 1906-01-28], in: *VUB RS*, f. 1, b. F362, l. 353r; priedas Nr. V.

Nr. VII. Susivienijimo lietuvių Amerikoje Centro komiteto laiškas Mortai Zauniūtei, 1906-02-??

AUTOGRAVAS: Susivienijimo lietuvių Amerikoje Centro komiteto laiškas Mortai Zauniūtei, Waterbury, Conn., 1906-02-??, in: Lietuvių Paroda Paryžiuje 1900 m. Susirašinėjimas, in: *VUB RS*, f. 1, b. F362, l. 355r. Be voko. Rašyta nenustatyto asmens ranka juodu rašalu ant liniuoto popieriaus lapo (33,5 × 21,3 cm); l. 355v tuščias. Visų pasirašiusiųjų pasirašyta savo ranka. Virš datos viršutiniame dešiniajame kampe Mortos Zauniūtės ranka raudonu rašalu gavimo data: „6/III 06“. Tarp adresantės adreso ir kreipinio Zauniūtės ranka raudonu rašalu atsakymo data su komentaru: „Rašyta / 15/III 06 kad / stengsiuos / kuo greičiaus / užbaigti“.

LITERATŪRA: Bagdonas, 1939, p. 575.

SKELBIAMA: iš autografo.

Waterbury, Conn.

Vasario d. 1906 m.

p. M. Saunus
No 27 Fabrikstr.
Tilsit

Guodotina Tamista!

Męs žemiaus pasirašę, vardan Susivienijimo Lietuvių Amerikoje, buvome rasę⁷ į Tamistą Liepos menesyje pereitų 1905 metų reikale prisiuntimo Amerikon liekanų Paryžiaus parodos, ir nē už trumpo laiko apturejome atsakymą, kad bus prisiusta pabaigoje metų (1905), bet kad jau praslinko vienas menuo ir po Naujų metų, o nē „liekanų“ nēgavome, nē paaiškinimas liko nēišpildintas, kreipemes ir vel šiuo kartu, atkartodami reikalavymą, idant Tamista butum maloni nors kartą išpildyti nutarimus dviejų paskutinių S. L. A. seimų, juk-gi dviem metams baigianties nuog pirmojo nutarimo, t. y. 19 Seimo 1904 m. vis-gi jau vertetų tą darbą sykį atlikti. Pasitikedami kad Tamista ši kartą užganą padarysi pasiliecame. Su guodone S. L. A. viršininkai:

Prezidentas Jonas Tareila

Vice. Prezidentas V.[incas] J. Lukoševiczia

Kasierius Jonas Skritulskas

Sekretorius Jonas Zemantauskas

Knygius Mikolas Paltanavičia

Globejai Vincas Ambrozevicze

Kasos: Wincas Simanaviczia

⁷ t. b. *rašę*

Nr. VIII. Mortos Zauniūtės laiškas Susivienijimo lietuvių Amerikoje Centro komitetui, 1906-03-15

LAIŠKAS: nerastas.

TURINYS: laiškas SLA Centro komitetui (atsakymas į 1906-02-?? laišką), kad bus stengiamasi 1900 m. Paryžiaus parodos eksponatų likučių persiuntimo į Ameriką reikalus kuo greičiau užbaigti.

INFORMACIJOS ŠALTINIS: Susivienijimo lietuvių Amerikoje Centro komiteto laiškas Mortai Zauniūtei, Waterbury, Conn., 1906-02-??, in: *VUB RS*, f. 1, b. F362, l. 355r; priedas Nr. VII.

Nr. IX. Susivienijimo lietuvių Amerikoje bibliotekininko Mykolo Paltanavičiaus laiškas Mortai Zauniūtei, [iki 1906-07-18]

MAŠINRAŠTIS: Susivienijimo lietuvių Amerikoje bibliotekininko Mykolo Paltanavičiaus laiškas Mortai Zauniūtei, [iki 1906-07-18], in: Lietuvių Paroda Paryžiuje 1900 m. Susirašinėjimas, in: *VUB RS*, f. 1, b. F362, l. 356r. Be voko. Mašinraštis violetiniu rašalu ant atkirptos popieriaus lapo dalies (16,5 × 20 cm); l. 356v tuščias. Viršutiniame dešiniajame kampe Mortos Zauniūtės ranka raudonu rašalu gavimo data: „18/VII 06.“ Laiškas apytiksliai datuojamas pagal gavimo datą. Paskutinis laiško žodis „knygas.“ ir visa užbaigimo formulė su parašu Mykolo Paltanavičiaus ranka juodu rašalu.

LITERATŪRA: Bagdonas, 1939, p. 575.

SKELBIAMA: iš mašinraščio.

P. Sauniute Prusija.

Brangi tautete:- su sziuomi perstatau jumi zmogiu isz Bostono, A. Elviki, kuris grinszta i savo tevynę ir pravaziuojant pro jumis, gales sustoyi⁸ ant poros dienu kad iszsiusti Paryziaus parodos knygas ir kitas liekanas i Amerika. Taigi kaip jus vis raszete kad neturite laiko, dabargi mes jumi ir darbininka prisiunczame tik pakeravokite viska o jisai gales pasidarbuoti ir prisiusti i Amerika knygas.

Su godone

M Paltanavičia

Boston Mass.

Nr. X. Susivienijimo lietuvių Amerikoje Centro komiteto sekretoriaus Motiejaus Juozo Damijonaičio laiškas Mortai Zauniūtei, 1907-04-10

MAŠINRAŠTIS: Susivienijimo lietuvių Amerikoje Centro komiteto sekretoriaus Motiejaus Juozo Damijonaičio laiškas Mortai Zauniūtei, Chicago, 1907-04-10, in: Lietuvių Paroda Paryžiuje 1900 m. Susirašinėjimas, in: *VUB RS*, f. 1, b. F362, l. 357r. Be voko. Mašinraštis violetiniu rašalu ant firminio mėlyno SLA blanko (28 × 21 cm); l. 357v tuščias. Data „balandžio 10, 1907.“ įrašyta mašinėle, vieta „CHICAGO, ILL.“ spausdinta kaip blanko dalis. Po data dešiniajame viršutiniame kampe Mortos Zauniūtės ranka raudonu rašalu gavimo data: „23/IV 07“. Pasirašyta Motiejaus Juozo Damijonaičio ranka juodu rašalu. Laiško užbaigimo formulėje rausvas antspaudas: „Susiv. L. A. Centr. Sekret.“

LITERATŪRA: Bagdonas, 1939, p. 576.

SKELBIAMA: iš mašinraščio.

⁸ t. b. *sustoti*

CHICAGO, ILL. balandžio 10, 1907.

M. Saunus,
Tilsit, Germania.

Guodotina Tautietė:-

Kaip Tamistai yra žinomi dalikai link Paryžiaus parodos liekanu ir reikalavimo sugražinimo į Ameriką ant Susiv. L. A. globos, aš pildidamas savo užduote, vėla klausiu Tamistelės, kaip dalikai yra ar jau rokundas bei atskaita užbaigta? kaip padarisite kada galesite prisiųsti knygas? Susiv. Liet. A. XXII seimas atsibus pabaigo gegužio, ir suvažiavių delegatai vėla pakels klausima Centro Komiteto ką yra atlike ir girdėją nuo Tamistų, todėl geistina kad Tamista parašytumet teip ne dėl vieno manes, bet kad būtų galima perskaityti ant seimo ir visi žinotu kaip dalikas yra. Atsakima duokite ant mano adreso.

Pasitikedamas kad Tamistelė netrugdinsite su atsakimu, kad prieš seimą⁹ gautume.

Su godone,

Susiv. L. A. Centr.[o] Sekret.[orius]

M.[otiejus] J.[uozas] Damijonaitis

Nr. XI. Susivienijimo lietuvių Amerikoje Centro komiteto sekretoriaus Motiejaus Juozo Damijonaičio laiškas Mortai Zauniūtei, 1907-06-21

AUTOGRAFAS: Susivienijimo lietuvių Amerikoje Centro komiteto sekretoriaus Motiejaus Juozo Damijonaičio laiškas Mortai Zauniūtei, Chicago, 1907-06-21, in: Lietuvių Paroda Paryžiuje 1900 m. Susirašinėjimas, in: *VUB RS*, f. 1, b. F362, l. 358r. Be voko. Rašyta Motiejaus Juozo Damijonaičio ranka juodu rašalu ant A. Olševskio (Antano Olšausko) firmos *Publisher of the Lithuanian weekly „Lietuva“* firminio blanko (21,5 × 14 cm); l. 358v tuščias. Datos dalys „Berželio 21“ ir „7“ įrašytos Damijonaičio ranka juodu rašalu; datos dalis „190“ ir vieta „CHICAGO, ILL.“ spausdinta kaip blanko dalis. Po data viršutiniame dešiniajame kampe Mortos Zauniūtės ranka raudonu rašalu gavimo data: „6/VII 07“.

LITERATŪRA: Bagdonas, 1939, p. 576.

SKELBIAMA: iš autografo.

CHICAGO, ILL. Berželio 21 1907

Guodotina Tautiete!

Atskaita Paryžiaus parodos priemiau jau esant Cleveland ant seimo, man namie neesant, mano drauge į laika prisiunte, ir likos laiku priduotas. Dekavoju Tamistoms už pasiskubinima, nes jau buvo visaip manoma kad nenoreta atsiusti ir tt. bet dar užgesinote visas paskalbas, 22 seimo nurinktas centr. Kom. priduos jums adresa į kur siųsti. Aš padekavojau už tamista, dar dirbu pas Olševski prie Knygino, netrukus parašysiu apie skola ir atsiteisime. Su godone M.[otiejus] J.[uozas] Damijonaitis

⁹ i įterpta ranka juodu rašalu

Nr. XII. Susivienijimo lietuvių Amerikoje pirmininko Vinco S. Jokubyno laiškas Lietuviai mokslo draugijai, 1907-12-10

SPAUSDINTA: Susivienijimo lietuvių Amerikoje pirmininko Vinco S. Jokubyno laiškas Lietuviai mokslo draugijai, 1907-12-10, in: *Lietuvos ūkininkas*, Vilnius, 1907-12-19 (1908-01-01), Nr. 51, p. 759.

SKELBIAMA: iš *Lietuvos ūkininko*.

Lietuvių Mokslo Draugijai Vilniuje

Neseniai esu gavęs laišką iš Lietuviai Mokslo Draugijos valdybos, kuri meldžia **Susivienijimo Lietuviai Amerikoje** paaukauti Paryžiaus parodos liekanas į viršminėtos draugijos rengėmąjį tautišką knygyną-muzėjų.

Neturėdamas tos Draugijos valdybos antrašo kreipiuosi per „L. Ūkininką“ su atsakymu *).

Nors ir pagiriame L. M. Draugijos norus ir, tikime, kad būtų daugiau naudos, jeigu tos liekanos būtų patalpintos mūsų Tėvynės sostapylyje, bet mes negalime nieko prižadėti iki XXIII seimui, kurs įvyks gegužės mėnesio gale (1908 n. s.). Tad iki tam laikui Gadojama L. M. Draugija malonės palaukti.

Su pagarba

S. L. A. pirmininkas *V.[incas] S. Jokubynas*

Gruodžio 10–7.

So. Boston, Mass. Šiaurinė Amerika.

*) Mokslo Draugijos adresas Vilnius, Nikolojaus pergatvis šv. Mikalojaus bažnyčios namai. *Red.*

Nr. XIII. Mortos Zauniūtės laiškas Lietuviai mokslo draugijai, 1908-02-05

AUTOGRAFAS: Mortos Zauniūtės laiškas Lietuviai mokslo draugijai, [Tilžė], 1908-02-05, in: *Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Bibliotekos rankraštynas* (toliau – *LLTI BR*), f. 22, b. 39, Nr. 22, l. [1r]. Be voko. Rašyta Mortos Zauniūtės ranka juodu rašalu ant sąsiuvinio formato (22 × 14 cm) perlenkto liniuoto popieriaus lapo; l. [1v–2v] tušti. Viršutiniame kairiajame kampe Jono Basanavičiaus ranka juodu rašalu: „Adreferuota / B.“ Viršutiniame dešiniajame kampe grafito pieštuku archyvinė numeracija „22“.

SKELBIAMA: iš autografo.

5/II 1908

Lietuvių Mokslo Draugijai
per Rankas Dr Basanavičiaus

Garbus Pone

Gavau abu Jusu laiškėlius, teipgi iš Amerikos nuo Susivienijimo. Esu priversta prašyti Jum palaukti daiktų tol kol išgys mano motina. Iš priežasties jos ligos neatsakyti tikru laiku negalėjau. Nerašyčiau Jums tai kad tik turėčiau kokį žmogų kurs mane užvaduotu.

Visgi ilgiau neužtruksu su atsiuntimu kaip iki 20tos dienos šio mėnesio. Bukit tikri kad savo žodžio nesulaužysu. Dr. Sauerweino raštus žinoma drauge pridėsu.

Su pagarba

M Saunus.

Nr. XIV. Lietuvių mokslo draugijos pirmininko Jono Basanavičiaus atvirlaiškis Mortai Zauniūtei, 1908-08-24

AUTOGRAFA: Lietuvių mokslo draugijos pirmininko Jono Basanavičiaus atvirlaiškis Mortai Zauniūtei, Vilnius, 1908-08-24, in: Lietuvių Paroda Paryžiuje 1900 m. Susirašinėjimas, in: *VUB RS*, f. 1, b. F362, l. 366r–v. Rašyta Jono Basanavičiaus ranka mėlynu rašalu. L. 366r Basanavičiaus ranka mėlynu rašalu adresas: „Frl. Martha Saunus / Hochwohlgeboren / in Tilsit. / Fabrikstr. 27. / Прыцяг.“; centrinėje dalyje dešinėje ir kairėje Tilžės ir Vilniaus paštų antspaudai su datomis „25.8.08.9-10N“, „12 8 08“ ir „12 8 08“. L. 366v po data viršutiniame dešiniajame kampe Mortos Zauniūtės ranka raudonu rašalu gavimo data: „26/VIII 08“. Viršutiniame kairiajame kampe Zauniūtės ranka raudonu rašalu atsakymo data: „Ats 3/IX 08“.

LITERATŪRA: Bagdonas, 1939, p. 576–577; Grigaravičius, 2017, p. 272.

SKELBIAMA: iš autografo.

Vilniuję 24. VIII. 908

Gerbiamoji! Susivienijimas Liet. Amerikoje buvo mums atiduoti prizadėjęs visas knygas, laikraščius ir k. daiktus nuo Paryžiaus parodos likusius, kurie pas Tamista dabar yra. Aš labai Tamistos prašyčiau man pranešti ar gavusi jau nuo Amerikiečių apie tą atidavimą zinią ir kada galėtumei mums tuos daiktus su knygomis atsiųsti. Siunčiant reikėtų padėti adresus: „An die Litauische Wissenschaftliche Gesellschaft“ Wilna, Nikolaus-Gasse.

Atsakymo labai – nors trumputėlio – laukiu.

Su laboms dienomis

Dr Basanavičius

Adresas:

Dr B.... in Wilna.

Nr. XV. Mortos Zauniūtės laiškas Lietuvių mokslo draugijos pirmininkui Jonui Basanavičiui, 1908-09-03

AUTOGRAFA: Mortos Zauniūtės laiškas Lietuvių mokslo draugijos pirmininkui Jonui Basanavičiui, Tilžė, 1908-09-03, in: *LLTI BR*, f. 22, b. 39, Nr. 62, l. [1r]. Be voko. Rašyta Mortos Zauniūtės ranka juodu rašalu ant sąsiuvinio formato (22 × 14 cm) perlenkto languoto popieriaus lapo; l. [1v–2v] tušti. Virš datos viršutiniame dešiniajame kampe grafito pieštuku Jono Basanavičiaus ranka gavimo data: „20.VIII“. Viršutiniame kairiajame kampe adresantės adresas – mėlynas spaudas „M. Saunus, Tilsit. / Fabrikstr. No. 27“; po adresu Basanavičiaus ranka raudonu pieštuku nuoroda į LMD gaunamų laiškų registracijos žurnalą: „Bx. 6. / N64“. Viršutiniame dešiniajame kampe grafito pieštuku archyvinė numeracija „62“.

REGISTRUOTA: 1908-08-20 data, in: *Išeinamųjų [gaunamųjų] laiškų dienynas 1908 m. / Журнал входящимъ бумагамъ Литоѡ. Научн. обществѡ за 1907 [LMD dokumentų bei gautų laiškų sąrašas (1907–1909 m.) ir išsiunčiamų laiškų (1918–1926 m.) sąrašas]*, [1907–1926], in: *LLTI BR*, f. 22, b. 1481, l. 3, Nr. 64.

SKELBIAMA: iš autografo.

3/IX 1908

M. Saunus, Tilsit,
Fabrikstr. No. 27

Garbus Pone

Reikėjo kelėta dienu užstrukti su atsakymu. Tame tarpe gavau nuo Sus. Liet Amerikoje Prezidento laiška. Rašo kad XXIII seimas nutare pavest žinomas liekanas, bet pirma liepęs padaryt sutarti su Maskolijos valdžia apsaugojimui tų daiktų. Tam tikslui jiems reikalingas surašas viso kas yra. Suraša tik dabar te išsiųsiu. Taigi, kol kas, daiktus Vilnūn siųsti negalėm. Pats išsiuntimas neilgai truktu. Knygos, laikraščiai stove gatavai užkalti skryniose. Kiti daiktai teipggi galutinai sutvarkyti, tik skryniose nesudėti.

Su pagarba

M Saunus.

**Nr. XVI. Lietuvių mokslo draugijos pirmininko Jono Basanavičiaus
laiško juodraštis Susivienijimo lietuvių Amerikoje prezidentui Jonui Tareilai,
1908-10-09**

AUTOGRAVAS: Lietuvių mokslo draugijos pirmininko Jono Basanavičiaus laiško juodraštis Susivienijimo lietuvių Amerikoje prezidentui Jonui Tareilai, [Vilnius], 1908-10-09, in: *LLTI BR*, f. 22, b. 39, Nr. 56, l. [1r-2r]. Rašyta Jono Basanavičiaus ranka juodu rašalu ant perlenkto popieriaus lapo (22,7 × 18,3 cm); l. [2v] tuščias. Virš datos viršutiniame kairiajame kampe nuoroda į LMD siunčiamų laiškų registracijos žurnalą: „N 36“. Viršutiniame dešiniajame kampe grafito pieštuku archyvinė numeracija „56“.

REGISTRUOTA: *LM. Draugijos išleidžiami laišakai / Журнал исходящ. бумагъ 1907–1910 [LMD išsiunčiamų raštų knyga: (registracija)]*, [1907–1911], in: *LLTI BR*, f. 22, b. 1482, l. 3, Nr. 36.

LITERATŪRA: Grigaravičius, 2019, p. 255.

SKELBIAMA: iš autografo.

LMDr

N 36

9. X. 908

J. M.

P. Prezidentui S. L. Amerikoje.

Iš p. M. Zauniutės¹⁰ Tilžėje laiško nuo 3.IX. suzinota, kad S. Lietuvių XXIII seimas nutaręs pavesti mūsų Draugijai iš¹¹ Paryžiaus 1900 m.¹² parodos liekanas, bet pirma liepęs padaryti su rusų valdžia apsaugojimui tų daiktų sutartį.

¹⁰ taisyta Z iš S

¹¹ išbraukta pas; iš virš išbrauktos vietos

¹² 1900 m. įterpta viršuje

L. M. Draugija, turėdama šitą zinią, posėdyje šio mėnesio¹³ 4 (17) dieną nutarė kreiptis į Tamistą ir prašyti, idant

1) liautumetės¹⁴ sutartį¹⁵ su šitaj valdžia,¹⁶ kaip neįvykdomąjį dalyką daryti; ir

2) lieptumete kuo greičiau p. Zaunytei tas liekanas M. Draugijos Knįgynui ir muziejui atsiųsti. [l. 1v]

L. M. Draugijos, kaip ir visų kitų mokslo Draugijų Rusijoje, turtas yra valdzios pavirtintuose Statutuose apsaugotas; anot § 44 mūsų Draugijos¹⁷ įstatų, „jeigu Draugija turėtų kuomet iširti, tad apie jos turtą pavedimą kuriai-nors lietuvių apšvietimo įstaigai nuspręstu¹⁸ visuotinis Draugijos Susirinkimas“, iš ko matoma, kad jos turtai ne prazutų.

Šitai zinodamas, S. L. komitetas,¹⁹ anot M Draugijos nutarimo, neturėtų bijoti jam prigulinčių daiktų prazuvimo ir galėtų²⁰, sutarties su valdžia ne jieškodamas, ramei²¹ mūsų Draugijai pavesti.

Priegtam geistina būtų, kad išsiųntimas mums²² tų daiktų kuo greičiau būtų atliktas, idant veikiaus²³ [l. 2r] galima būtų sutvarkyti²⁴ ir papildyti Draugijos Knįgynas.

Su pagarba

L M Draugijos pirminin.

JBasanavi[čius]

Sekreterius ...

V Baigdami norime pridurti, jogei L. M. Draugija turi įgijusi savo bibliotekoje ir muziejuje daugybę brangių daigtų.²⁵ Todėl iš to galima²⁶ numanyte,²⁷ kad ir²⁸ Amerikos lietuvių²⁹ aukojamasai turtas taip-pat bus saugojamas, kaip ir kitos mūsų Draugija³⁰ pavestosios dovanos, ir³¹ kiek galima spėti nepražus.

¹³ šio mėnesio įterpta viršuje

¹⁴ po ž išbraukta nuo

¹⁵ taisyta į iš ies

¹⁶ , iš į

¹⁷ po ž išbraukta neturėtų bijoti

¹⁸ išbraukta sprendžia; nuspręstu virš išbrauktos vietos

¹⁹ po ž išbraukta st

²⁰ po ž išbraukta M Draugijai pavesti

²¹ ž įterptas viršuje

²² ž įterptas viršuje

²³ v iš g

²⁴ po ž išbraukta Dr ir Kom pe[?]

²⁵ po ž išbraukta , kurių kaina yra

²⁶ išbraukta -te; -ma virš išbrauktos vietos

²⁷ po ž išbraukta jogei

²⁸ po ž išbraukta jusų; Tamstų įrašyta viršuje ir išbraukta

²⁹ Amerikos lietuvių įrašyta viršuje

³⁰ D iš d

³¹ išbraukta Ir; ir virš išbrauktos vietos

Nr. XVII. Lietuvių mokslo draugijos pirmininko Jono Basanavičiaus atvirlaiškis Mortai Zauniūtei, 1908-11-25

AUTOGRAFA: Lietuvių mokslo draugijos pirmininko Jono Basanavičiaus atvirlaiškis Mortai Zauniūtei, Vilnius, 1908-11-25, in: Lietuvių Paroda Paryžiuje 1900 m. Susirašinėjimas, in: *VUB RS*, f. 1, b. F362, l. 367r–v. Rašyta Jono Basanavičiaus ranka juodu rašalu. L. 367r Basanavičiaus ranka juodu rašalu adresas: „Frl. / Martha Saunus / in Tilsit / Fabrikstr. 27 / Ostpreussen / Ррyccия.“; centrinėje ir kairėje dalyje Tilžės ir Vilniaus paštų antspaudai su datomis „26.11.08.11-12N“, „12 11 08“ ir „12 11 08“. L. 367v datos dalys „25. XI“ ir „8“ įrašytos Basanavičiaus ranka juodu rašalu; vieta „Vilnius“ ir datos dalis „190“ spausdintos kaip atvirlaiškio dalys. Virš datos viršutiniame dešiniajame kampe Mortos Zauniūtės ranka raudonu rašalu gavimo data: „26/XI 08“.

REGISTRUOTA: *LM. Draugijos išleidžiami laišakai*, [1907–1911], l. 5, Nr. 81.

LITERATŪRA: Grigaravičius, 2017, p. 273.

SKELBIAMA: iš autografo.

Vilnius 25. XI 1908 m.

Gerbiamoji! Mums butų reikalingas pastarųjų metų „Varpas“, kurio tik kelis numerius teturime Mokslo Draugijos bibliotekoje; busim labai dėkingi jei jį, kaip Tamista prizadėjus, atsiūsi. Taipogi labai prašyčiau priduoti sanrašą – jei pas Tamistą yra – tų visų daiktų, knygų ir laikraščių, ką nuo Paryžiaus parodos likę. Bagočiui esu rašęs, bet atsako dar nesulaukta.

Spaudziu ranką
Basan[avičius]

Adresas:

An die Litauische Wissenschaftliche Gessellschaft.

rusiškai: Litovskoje naučioje Obščestvo.

Vilna, Lidskij per. N 7.

Nr. XVIII. Mortos Zauniūtės atvirlaiškis Lietuvių mokslo draugijos pirmininkui Jonui Basanavičiui, 1908-12-01

AUTOGRAFA: Mortos Zauniūtės atvirlaiškis Lietuvių mokslo draugijos pirmininkui Jonui Basanavičiui, Tilžė, 1908-12-01, in: *LLTI BR*, f. 22, b. 39, Nr. 77, l. [1r–v]. Rašyta Mortos Zauniūtės ranka juodu rašalu. L. 1r Zauniūtės ranka juodu rašalu adresas: „An die Litauische Wissenschaft-/liche Gesellschaft / Litovskoje naučioje Obščestvo / Vilna / Lidskij per. N 7 / Russland“; viršutiniame dešiniojoje dalyje Vilniaus ir Tilžės paštų antspaudai su datomis „19 11 08“ ir „1.12.08.3-4N“. Viršutiniame dešiniajame kampe grafito pieštuku archyvinė numeracija „77“. L. 1v viršutiniame kairiajame kampe adresantės adresas – mėlynas spaudas „M. Saunus, Tilsit, / Fabrikstr. No. 27“; po adresu Basanavičiaus ranka raudonu pieštuku nuoroda į LMD gaunamų laiškų registracijos žurnalą: „Bx. 6. / N84“. Virš datos nenustatyto asmens ranka grafito pieštuku: „18.XI“.

REGISTRUOTA: *Išėnamųjų [gaunamųjų] laiškų dienynas 1908 m.*, [1907–1926], l. 3v, Nr. 84.

SKELBIAMA: iš autografo.

M. Saunus, Tilsit,
Fabrikstr. No. 27

1/XII 08

Garbus Pone

„Varpa“ paskutinių 1905 metu siunčiu.

Suraša likusių daiktų turiu tiktai viena, kurį niekam duoti negaliu kol daiktai mano rankose. Bagočiui ir aš esu rašius, bet atsakymo kol kas teipgi neturiu.

Su tikra pagarba
M Saunus

Nr. XIX. Susivienijimo lietuvių Amerikoje Centro valdybos laiškas Lietuvių mokslo draugijos pirmininkui Jonui Basanavičiui, 1908-12-31

AUTOGRAVAS: Susivienijimo lietuvių Amerikoje Centro valdybos laiškas Lietuvių mokslo draugijos pirmininkui Jonui Basanavičiui, Waterbury, 1908-12-31, in: *LLTI BR*, f. 22, b. 39, Nr. 21, l. [1r–2r]. Be voko. Rašyta Jono Žemantausko ranka juodu rašalu ant liniuoto SLA firminio blanko (27,6 × 21 cm); l. [1v, 2v] tušti. Data ir vieta įrašyta Žemantausko ranka juodu rašalu; vietos ir datos dalys „Waterbury,“ (virš ranka išbraukto spausdinto „New Britain“), „Gruodžio 31 –“ ir „190“ spausdintos kaip blanko dalys. Visų pasirašiusiųjų pasirašyta savo ranka. Viršutiniame dešiniajame kampe grafito pieštuku archyvinė numeracija „21“.

LITERATŪRA: Grigaravičius, 2019, p. 255.

SKELBIAMA: iš autografo.

Waterbury, Conn. Gruodžio 31 – 1908.

Lietuvių Mokslo Draugijos
Pirmininkui
d. Basanavičiui
Vilniuje.

Gerbiamas Tamista!

Pagal nutarimą XXIII seimo Susivienijimo Lietuvių Amerikoje, sesija VII, nutarimas 9, nutarta: Paryžiaus parodos liekanas paskolint Lietuvių Mokslo Draugijai. S. L. A. centro valdybai pavesta pasistengt padaryti sutartį su Rusijos valdžia per tarpininkystę Amerikos valdžios, kad jeigu kada iškiltų koki nesusipratimai tarpe Rusijos valdžios ir Lietuvių Mokslo Draugijos, mūsų savastis, paskolinta tai draugijai, kad valdžios butų nepaliečiama.

Delei tulų priešasčių, panašų sutarimą negalima įvykdyti, todėl susivažiavyme S. L. A. centro valdybos dieną 27ta Rugsejo šiuose metuose, Brooklyne, N. Y. [l. 2r] pasiliko nutarta: Paryžiaus parodos liekanas pavesti Lietuvių Mokslo Draugijai Vilniuje, be jokių sutarimų.

Todėl šiuomi ir suteikiame Lietuvių Mokslo Draugijai pilną tiesą, elgtiesi su minetomis liekanomis pagal geriausį savo sumanymą.

Apie tokį S. L. A. padavadyjimą, vienlaik yra pranešama p. M. Saunus, Tilžeje, kurios globoje Paryžiaus parodos liekanos randasi.

Susivienijimo Lietuvių Amerikoje
Centro Valdyba:

Prezidentas	Jonas Tareila
Vice-Prezidentas	P.[ijus] W. Birštonas
Sekretorius	Jonas Zemantauskas
Kasierius	Jonas Skritulskas
Kasos Globėjai:	A.[nicetas] B. Strimaitis
	T.[amas] Paukštis

Nr. XX. Susivienijimo lietuvių Amerikoje Centro valdybos laiškas Mortai Zauniūtei, [1908-12-31]

LAIŠKAS: nerastas.

TURINYS: laiškas Zauniūtei į Tilžę apie 1900 m. Paryžiaus parodos eksponatų perdavimą LMD nuosavybėn pagal XXIII SLA seimo ir Centro valdybos nutarimus.

INFORMACIJOS ŠALTINIS: Susivienijimo lietuvių Amerikoje Centro valdybos laiškas Lietuvių mokslo draugijos pirmininkui Jonui Basanavičiui, Waterbury, 1908-12-31, in: *LLTI BR*, f. 22, b. 39, Nr. 21, l. [2r]; priedas Nr. XIX.

Nr. XXI. Lietuvių mokslo draugijos pirmininko Jono Basanavičiaus laiškas Mortai Zauniūtei, [1909-01-26]

LAIŠKAS: nerastas.

TURINYS: laiškas Zauniūtei į Tilžę apie knygų ir etnografinių daiktų, likusių nuo 1900 m. Paryžiaus parodos, išsiuntimą LMD.

REGISTRUOTA: 1909-01-13 data, in: *LM. Draugijos išleidžiami laišakai*, [1907–1911], l. 8v, Nr. 163.

Nr. XXII. Lietuvių mokslo draugijos pirmininko Jono Basanavičiaus laiškas Mortai Zauniūtei, [1909-02-15]

LAIŠKAS: nerastas.

TURINYS: laiškas Zauniūtei į Tilžę apie daiktų, likusių nuo 1900 m. Paryžiaus parodos ir paaukotų LMD, aprašo išsiuntimą.

REGISTRUOTA: 1909-02-02 data, in: *LM. Draugijos išleidžiami laišakai*, [1907–1911], l. 12, Nr. 244.

Nr. XXIII. Mortos Zauniūtės laiškas Lietuvių mokslo draugijos pirmininkui Jonui Basanavičiui, 1909-03-04

AUTOGRAVAS: Mortos Zauniūtės laiškas Lietuvių mokslo draugijos pirmininkui Jonui Basanavičiui, [Tilžė], 1909-03-04, in: *LLTI BR*, f. 22, b. 39, Nr. 57, l. [1r, 2r]. Be voko. Rašyta Mortos Zauniūtės ranka juodu rašalu ant sąsiuvinio formato perlenkto liniuoto popieriaus lapo (21,8 × 13,8 cm); l. [1v, 2v] tušti. Viršutiniame kairiajame kampe Jono Basanavičiaus ranka juodu rašalu gavimo data: „22.II.909 / [parašas]“. Viršutiniame dešiniajame kampe grafito pieštuku archyvinė numeracija „57“.

SKELBIAMA: iš autografo.

4/III 09

Lietuvių Mokslo Draugijos Pirmsėdžiui
Ponui Dr Basanavičiui

Garbus Pone

Užtrukau su daiktais kiek ilgiau negu žadejau užtrukti, bet galų gale jau juos bekraujant dar atsirado maža kliutis. Dėlei stokos vietos pas save, turėjau palikt tėviškėje 4 skrynias

su stikliniais viršais. Tuos skrynės gana didelės apie 150 × 80 ctm. Man rodos jos Jums galės tikti sudėjimui daiktui. Rods keleta stiklų iškrite yra kelionėje iš Paryžiaus, bet tas nesunku pataisyti. Apie tas skrynias aš suvis buvau užmiršęs. Kelios dienos praeis kol jas galėsiu atsigabenti. [l. 2r]

Meldžiu turėti dar kiek kantrumo, dabar vis jau išsiusu už dienos kitos.

Su tikra pagarba
M Saunus

Nr. XXIV. Lietuvių mokslo draugijos pirmininko Jono Basanavičiaus laiškas Mortai Zauniūtei, [1909-03-23]

LAIŠKAS: nerastas.

TURINYS: laiškas Zauniūtei į Tilžę, kad greičiau išsiųstų LMD Susivienijimo lietuvių Amerikoje paaukotus daiktus ir knygas.

REGISTRUOTA: 1909-03-10 data, in: *LM. Draugijos išleidžiami laišakai*, [1907–1911], l. 16v, Nr. 339.

Nr. XXV. Lietuvių mokslo draugijos pirmininko Jono Basanavičiaus laiškas Mortai Zauniūtei, [1909-05-17]

LAIŠKAS: nerastas.

TURINYS: laiškas Zauniūtei į Tilžę dėl knygų ir daiktų, Susivienijimo lietuvių Amerikoje padovanotų LMD.

REGISTRUOTA: 1909-05-04 data, in: *LM. Draugijos išleidžiami laišakai*, [1907–1911], l. 21v–22, Nr. 543.

Nr. XXVI. Mortos Zauniūtės laiškas Lietuvių mokslo draugijai, 1909-05-19

AUTOGRAFA: Mortos Zauniūtės laiškas Lietuvių mokslo draugijai, [Tilžė], 1909-05-19, in: *LLTI BR*, f. 22, b. 39, Nr. 64, l. Ir–VIIr. Be voko. Rašyta Mortos Zauniūtės ranka juodu rašalu ant sąsiuvinio formato perlenkto liniuoto popieriaus lapų (22 × 14 cm) recto pusių; verso pusės tuščios. Lapai viršutiniame dešiniajame kampe juodu rašalu numeruoti romėniškais skaitmenimis. Viršutiniame dešiniajame kampe grafito pieštuku archyvinė numeracija „64“.

LITERATŪRA: Grigaravičius, 2019, p. 255.

SKELBIAMA: iš autografo.

19/V 09.

Lietuviškai Mokslo Draugijai
Vilniuje

Vakar išsiunčiau iš viso devynis dalykus, aštuones skrynes ir viena prietaisu apkalta dideli siuntini.

Sįsta 1 Parodoj buvusioji ir vėliau prisidėjusioji po 1 egzempl. literatura laikraščiai ir knygos.

2 Paveikslai

3 Atsišaukimai ir lapeliai

4 Zemlapiai

5 Audeklai, mediniai daiktai, ir daiktai nuo aptaisymo lietuviško skyriaus pasilikusieji.

6 Knygos išleistos Parodos aprašymui, – paaiškinimui, ir Parodos naudai paaukautos knygos.

Visam kam padariau surašus. Siunčiu juos atskirai po juostele apdraustai. [I. IIr]

Knygas surašo 6 prašyčiau dar negalutinai įtraukti savo turtan. Tur but viena kita dar prisieis iduoti kai kuriems prie 1900 m Parodos prisidėjusiems. Apie tai neilgai trukus bus žinia.

Skrynios yra visos numeruotos I II III IV V VI VII VIII ir 9tas. Parankiausia atidaryti tą dugna kur numerei užrašyti, aš antto dabojau.

Gal bus gerai parašius skrynių turinį smulkiau.

I II III VII VIII yra sudėta visa literatura.

I skrynioje neapdaryta literatura surašo 1

II skrynioje sudėta likusioji neapdaryta literatura surašo 1 ir apdarytos knygos teipgi 1 surašo. Čia sudėta teipgi žmonių persirašytos laike uždraudimo spaudos dvasiškos knygos. Likusia vieta pripildyta knygoms surašo 6 [I. IIIr] surašo 6³², pridėta 250 Statistika visų knygų ir 200 Prancužiško kataliogo.

III skrynioje apdarytos knygos ir laikraščiai surašo 1.

VII skrynioje telpa dalis knygų surašo 6 1355 Istoriški pritikimai, 150 Prancužiškas kataliogas, 100 Parodos Albumu^{x)}, 13 Statistika visų knygų ir Visi paveikslai surašas 2 Visi atsišaukimai ir lapeliai surašas 3. Paveikslai ir atsišaukimai su lapeliais skyrium apsiausti ir aprišti. Dar 2 knygos surašo 1 prisidėjusios 1908 mete.

VIII skrynioje likusi dalis surašo 6 128 Pasakojimai apie veikalus, 192 Prancužiškas kataliogas, 135 Statistika visų knygų 24 Statistika Amerikoje spautų raštų 40 Parodos Albumas^{x)} 50 Kataliogas gotiškų litarų knygų. [I. IVr] 5 Lietuviškas Albumas I dalis 5 Lietuviškas Albumas II ir III dalis.

IV V VI skryniose yra sudėti daiktai surašų 4 ir 5.

IV skrynioje ant pat dugno po viskam apačioje yra Zemlapiai surašas 4. Šeip visas audeklai surašas 5 Dar įdėta karieliai (surašas 5 N 82–88) sudėti popierinė skrynūtėj, ir dar prie jų toj pačioj skrynūtėj visi 9 fotograf. stiklai pažymeti pabaigoje surašo 5 (nebenumeruoti)

V skrynioje telpa visi mediniai daiktai (surašas 5) ir iš nenumeruotu daiktų visi apdaryti paveikslai be kunigaikščių (pabaiga surašo 5)

VI skrynioje likusieji daiktai nenumeruoti (pabaiga surašo 5) ir N 139, 140 Pavyzdžių knygos.

^{x)} apdaryti.

³² ž pakartoti rankraštyje

9-tas siuntinys apdaryta prietaisu keturios skrynios su stikliniais atidaromais [l. Vr] viršais ir viena spintelė su stiklo durimis. (Lentynos stiebelei ir raktelis nuo jos skrynioje VI atrasite) Šitos skrynios ir spintelė tušti, neužrašyti. Nuo skrynių raktų nėra.

Jusu laiškeli iš 4/17 V gavau vakar vakare, jau daiktai buvo išvežti. Senei viskas but užbaigta kad ne mano liga. Dabar dirbau prie to kiek galėjau kas diena ilgas nedėles³³. Zinau gerai kad veik kožna liga atsiranda iš neišmanymo tamsumo paties žmogaus, bet jei atsiradus ar yra kelio išeiti iš tos bėdos umu laiku? – begu tik išeinant iš svieto. Kagi man Jusu paliepiantis pabriežtas „tuojaus“ gali priduoti! Nežinau, gal but kad kur nors „tuojaus“ ir priduoja net mirštančiam sylos, – jis pradeda iš naujo gyventi.

„Tuojaus“ galėjote jeigu norėjote [l. VIr] mane viešai apskusti kad daiktų neatiduodu, arba „tuojaus“ galėjote atvažiuoti juos atsiimti vykykus tam tikroms sąlygoms. Iškraustydami pamatysite kad nėra suvis zabolėlė tą viska tvarkiai perleisti per rankas – teisingiau mane tuomet apsudysite. Bet viso darbo vistiek apmatyti ne teip lengva, juo labiau tam kurs pats to nedirba. Tiesa, nerašiau ilgai kad prie jų išsiuntimo dirbu. Negalėjau save pergalėti marginti popiera tuščiais žodžiais „bus, – bus“. Kad šendien negalėčiau pasakyti „štai yra“ gal but nerašyčiau nors ir keleta paliepiamų su „tuojaus“³⁴ butu atėję.

Beje, rašėte man žiemoj du kartu kad p Ruta įduotu drauge atsiųsti Dr Sauerweino raštus. Abu kartu aš jei įdaviau pačiai [l. VIIr] pasiskaityti Jum laiškus. Pradedant rengti išsiuntima, ji man pasakė kad nieko neduosenti. Paskutines nedėles, turiu prisipažinti, tuos raštus buvau galutinai užmiršuse. Tiek buvau užimta su išsiuntimu,³⁵ tiek mane kankino užvilikimas ir liga, kad nė neatėjo į galva Jums anksčiau pranešti kad raštai neišduodami. p. Ruta matyt pasiliko prie savo pasakymo lig paskutiniai, nes gerai žinojo kaip ir kada aš daiktus siunčiau.

Su tikra pagarba
M Saunus.

NB Duplikata siunčiu, tik šendien 21/V ji gavau. Matyt neišsiuntė tą pačia diena, tik ant rytojaus.

Nr. XXVII. Lietuvių mokslo draugijos pirmininko Jono Basanavičiaus atvirlaiškis Mortai Zauniūtei, 1909-06-09

AUTOGRAFA: Lietuvių mokslo draugijos pirmininko Jono Basanavičiaus atvirlaiškis Mortai Zauniūtei, Vilnius, 1909-06-09, in: Lietuvių Paroda Paryžiuje 1900 m. Susirašinėjimas, in: *VUB RS*, f. 1, b. F362, l. 368r–v. Rašyta

³³ *ilgas nedėles kas diena* numeravimu sukeista ž tvarka

³⁴ t. b. „tuojaus“

³⁵ po ž išbraukta *ir*

Jono Basanavičiaus ranka juodu rašalu. L. 368r Basanavičiaus ranka juodu rašalu adresas: „Frln / Martha Saunus / in Tilsit (Preussen) / Fabrikstrasse. / Прыцця.“; viršutiniame dešiniajame kampe Vilniaus pašto antspaudai su datomis „27 5 09“ ir „27 5 09“. L. 368v data įrašyta Basanavičiaus ranka juodu rašalu; datos dalys „Vilnius“ ir „19 m.“ spausdintos kaip atvirlaiškio dalys. Virš datos viršutiniame dešiniajame kampe Mortos Zauniūtės ranka raudonu rašalu gavimo data: „11/VI 09“.

REGISTRUOTA: 1909-05-27 data, in: *LM. Draugijos išleidžiami laišškai*, [1907–1911], I. 24v, Nr. 604.

PUBLIKUOTA: fragmentas: Grigaravičius, 2017, p. 273.

LITERATŪRA: Grigaravičius, 2017, p. 273.

SKELBIAMA: iš autografo.

Vilnius 9. VI 1909 m.

Gerbiamoji! Ačiū labai už patarnavimą ir pašventimą tiek laiko tų daiktų sutvarkymui ir išsiuntimui! Gaila, kad jų mums iš Kybartų dar ne atsiųsta, nes juos 450 r. muita apkrauta, todėli, pakol bus gauta leidimas iš finansų ministerijos, viskas turės munitinyčioj gulėti, o jei muto nenumes – rodos taps Tamistai gražinta.

Man labai gaila to nesupratimo, kuris yra kilęs iš priezasties zodelio tuojau. Nieko blogo apie Tamistą ne manydamas prašiau tiktai greičiau pranešti, ar jau daiktai išsiųsti ar ne, nes galėjo kur „frachtbriefes“ pragaišti ir mėš ne butume zinoję, ar jie išsiųsti, ar ne. Tamista uz Tą zodelį supykdamą – ne reikalingai supykai, nes ašen nei mintin nebuvo atėję Tamistą tuo zodziu uzgauti.

Daug labų dienų! Spaudziu ranką!

Tamistos B[asanavičius]